

γε περισσότερο κι από τον ήλιο. Μεσημέρι φάνοταν ή νύχτα.

Πέρα μακριά ή άμμουδιά θάμπωνε κι έβραζε άφροκοπώντας.

Ένοιωθα μέσα μου τή γαλήνη ν' άπλώνει τό χαμογέλιο της και πετώντας γύρω μου — εΐταν ή Νύχτα τάχα που μου μιλούσε ; — άκουσα μιá φωνή νά μουρμουρίζει «ό θάνατος !» Και τήν άκουσα αύτή τή φωνή και στό σταλαχτό σιούζιμο του νυχτοπουλιού πούπεφε βαρύ σαν άραιά δάκρυα πολύ πονεμένης καρδιάς και τήν είδα τήν ίδια αύτή που πρωτήτερα μ' έτρόμαξε, νά στέκεται μπροστά μου, ήσυχη, ώραία, έπιβλητική ! Χαμογέλασα... κ' άκούμπησα στην άγκαλιά σου ήσυχα γλαρώνοντας δίχως αίτημα κανένα σαν στην άγκαλιά του θανάτου... Όταν σηκώθηκες για νά φύγουμε νόμισα πως βρισκόμουνα τε όνειροζύπνημα, κ' άποζήτησα τό φόβο μου... άποζήτησα τήν ίδια του θανάτου, που με κοιτούσε ήσυχη, ώραία...

Και τώρα άκόμα σε φχαριστώ για τήν άπόλαψη που μουδωκες, σε φχαριστώ για τή γλυκεφίμητη έκαίνη νύχτα που πάντα σκαλιστή θά φωτοβολάει στό ήσυχο πέλαγο των περασμένων μας καιρών.

Δικός σου

Κέρκυρα

INTA ΓΑΡΤΙΖΩΝΗ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έντοκοι καταθέσεις

Η Έθνική Τράπεζα δέχεται έντόκους καταθέσεις εις τραπεζικά γραμμάτια και εις χρυσόν, ήτοι εις φράγκα και λίρας στερλίνας άποδοτέας εις ώρισμένην προθεσίαν ή διαρκεία.

Αί εις χρυσόν καταθέσεις και οι τόκοι αυτών πληρώνονται εις τό αυτό νόμισμα, εις δ' έγένητο ή κατάθεσις εις χρυσόν ή δι' έπιταγής όψεως (chèque) επί του έξωτερικού κατ' έπιλογήν του όμολογούχου.

Τό κεφάλαιον και οι τόκοι των όμολογιών πληρώνονται έν τώ Κεντρικώ Καταστήματι και τή αίτήσεϊ του καταθέτου έν τοϊς Έποκαταστήμασι τής Τραπέζης.

Τόκοι των καταθέσεων.

1	1)2	τοϊς	ομο	κατ' έτος	διά	καταθέσεις	ή	μην.	
2		»	»	»	»	»	»	1	έτ.
2	1)2	»	»	»	»	»	»	2	έτ.
3		»	»	»	»	»	»	4	έτ.
4		»	»	»	»	»	»	5	έτ.

Αί όμολογια: των έντόκων καταθέσεων εκδίδονται κατ' έκλογήν του καταθέτου όνομαστικαί ή άνωνομοι.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για τήν Άθήνα δρ. κ.— Για τίς Έπαρχίες δρ. 7
Για τό Έξωτερικό δρ. χρ. 10.

Για τίς Έπαρχίες δεχόμαστε και τρίμηνες (2 δρ. τήν τρίμηνα) συντρώμες.

Κανένας δε γράφεται συντρωμητής ά δι στείλει μπροστά τή συντρωμή του.

10 λεπτά τό φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στα κιάκια (Σύνταγμα, Όμόνοια, Εθν. Τράπεζα Έπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχιάδρου (Άκαδημία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδηρόδρομου (Όμόνοια), στα βιβλιοπωλεία Έστίας Γ. Κολάρου και Σακέτου (έντίκρου στη Βουλή).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Έθνική Κωμωδία—Βουλευτής «ύπό έχεμύδιαν» — Οι πανηγυρικοί του Γούναρη — Βραβείο «Νόμπελ— Μιστριώτη». — «Δωδεκάλογος» κι «Ανατολή».

Η ΜΑΣ δώσατε τήν άδεια νά πούμε και μετς δυό χρόνια για τήν κωμωδία της «Υπουργικής μεταρρύθμισης», που παίζεται δυό μήνες τώρα και που άκμα καλά καλά δέν ξερούμε ποός είναι ο συγγραφέας της, άφοδ άλλο λένε πως τήν έανάγραψε ο Θεοτόκης για νά ξεκαλοκαιρέψει, γλεντώντας, με δαύτην κι άλλο ύποστηρίζουν πως τήν κωμωδία τήν κατασυνέσασαν οι φημερίδες για νά βρισκούνται σε δουλιά και για νά πενταρολόγουνε.

Όπόσο κωμωδία είναι κι αύτή, όπως κωμωδία είναι και τό καθέτι που γίνεται ήλό τό έπλήσιο Κράτος—και τραγωδία είναι μοναχή ο ήδιόκοιο φόβοι που φορτώνοντας στη ράχη του χαμάλη λαού, που πληρώνει άκριβιά άκριβιά για νά βλέπει όλες αυτές τις κωμωδίες.

Ρωτάμε τον κ. Πρωθυπουργό :

— Δυό μήνες τώρα τί άλλο έκάμας παρδ νά μας βγάλλει τήν πίστη κοροδρόνιάς μας με τήν όχι και τόσο διασκεδαστική αύτή φάρσα σου ; Και για τή φάρσα αύτή πόσα πλερώθηκες ;

Γιατί λογαριάζοντας κανείς πως μέσα στους δυό αυτους μήνες ξεδιαστέρισε τί δυό δωδέκατα του Προϋπολογισμού (δηλ. πάνω από είκοσι άκατομήτρια, για νά παιζογελιέται ο κόσμος με μιá Υπουργική Ψευδομεταρρύθμιση), βρισκει πως ή κωμωδία κούσιας πολύ κι ο Θεοτόκης πλερώθηκε άκριβώτερα ήπό όλους τους φημισμένους κωμικούς του κόσμου.

★

ΤΗΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ Κεριακή είχαμε και βουλευτική

κλογή κι ά δέν τό πήρατε χαμπάρι, σας τό λέμε. Κα πέτυχε ο κ. Κ. Αγγελόπουλος και δέν πέτυχε ο κ. Σκουλούδης με τον ύποστήριξε ο κ. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ο όποιος επέτυχε νοματικά (έτσι τουλάχιστο λέει) άν κι ο ύποψήφιος του δέν πέτυχε.

Αύτή τήν καινούρια λογική δέν τήν καταλαβαίνουμε και γι' αύτό δέν τή συζητούμε. Κείνο που ξέρουμε είναι πως πέτυχε ο κ. Αγγελόπουλος κι ά συλλογιστούμε πόσο μυστικά και πόσο άθρυβα έγινε ή έκλογή, μπορούμε νά πούμε πως βγήκε βουλευτής άπό έχεμύδιαν.

★

ΜΕ ΧΑΡΑ διαβάζαμε τήν Τετάρτη στις φημερίδες πως δημοσιεύτηκε κιάλας τό Βασιλικό διάταγμα που διορίζεται ο κ. Λούρος καθηγητής της Μικρασιατικής. Αύτή ή γληγοράδα μας συγκινεί τραγικτικά. Μάλις τήν περασμένη βδομάδα ψηφίστηκε καθηγητής και νά τον τώρα και διορισμένο—ένώ άλλοι που έχουν ψηφιστεί άπό μήνες, άκόμα νά διοριστούν.

Λένε πως τό Παλάτι τον ήθελε τον κ. Λούρο καθηγητή κι άφοδ τον ήθελε τό Παλάτι, δέν μπορούσε παρδ και νά γίνει. Και πολύ φυσικά, άφοδ έτσι γίνεται σε κάθε ραγιαδόποσι.

★

ΚΑΠΙΟΣ, διαβάζοντας τά πανηγυρικά άρθρα που γράφουνε μερικές φημερίδες για τον κ. Γούναρη, είπε :

— Τά παραλένε και γι' αύτό τό Χριστιανό ! !

Κ' ένας άλλος παρατήρησε :

— «Όπου άκούς πολλά κερσία...»

Και κάτι τέτιο φεδοήκαμε. Οι φημερίδες μας τον παρουσιάζανε τον κ. Γούναρη ως «Οικονομικό σωτήρα» της χώρας, πριν άκόμα γίνει Υπουργός—και με τήν έλήθεια, τόσες φορές τήν παθαμε άπό τους Σωτήρες που χειροτονούν οι φημερίδες, ώστε άρχιγγάσαμε νά τον τρέμουμε πιά.

★

Ο «ΧΡΟΝΟΣ» της περασμένης Τρίτης κοροδούοντας τό ποίημα του Παλαμά «Στό μουσικό Μανόλη Καλομύρη» που δημοσιέψαμε στό φύλλο της περασμένης Κεριακής, συμπεραίνει :

«Ένός κακού έλλήντος μύρια έπονται».

Έμεις τό εύκόμαστε, κι ή με συμπαθήσει ο κ. Χρόνος, νά μας συγγεόχουσανε κακό σαν τον Καλομύρη κα νά άπονταν ποιήματα σαν τό ποίημα του Παλαμά, όσο κι ά δυσχεραστείται ο «Χρόνος», που μπορεί τό κάτου κάτου νά φωνάζει: έτσι για νά πάρει τό βραβείο της καινούριας Γλωσσικής έταιρείας που σαν άλλο βραβείο Νόμπελ ττάζει ο Μιστριώτης σ' όσες φημερίδες γράφονται άγλωσσικώς έπιμελέστερον και άκριβέστερον—άν και για τή φρεσινή τουλάχιστο χρονιά τό βραβείο ττάζει άπό τόσα τσεκούσι ο κ. Πώπ.

★

ΤΗΝ ΠΕΜΤΗ τέταρτοήμερο έφυγε για τή Σμύρνη κι άπό καί για τήν Πόλη και τή Ρουσία, όπου είναι καθηγη-

καιρός τους δέν είναι ο καιρός που ιδιχίτερα μελετούμε, κ' ή έπιρροή τους δέν φαίνεται νά συγκαταδώθηκε με τά εθνικά μας έπειρα. Όστε δέ βρισκει τόπο έδώ μήτε άπλός τους κατάλογος.

Μιά μεγάλη εξαίρεση όμως είναι άπαραίτητη, και θά δούμε τώρα τώρα γικτί. Τήν εξαίρεση τήν παίρνουμε άπό τά πλουσιοπάροχα τεχνουργήματα που έπλεξε ή Κρητική φαντασία τό δέκατον έβδομον αιώνα. Άν και δεμένοι άπό τους Βενετούς τόσους χρόνους οι Κρητικοί, άν κ' οι άγώνες τους νά ζετινάζουσανε τό Βενετικό ζυγό πήγανε του κάκου, και τήν εποχή αύτή περούσανε άπό τον ένα ζυγό στον άλλο να μ' έπίδες κατασυντριμμένες και μ' εθνικά όνειράτα όχι πολύ καθαρά χαραγμένα, όμως ο νους τους πετούσε σε κάποιο λεύτερο άγέρι, σε κάποιο φωτισμένο ύψος, κι αύτό μαρτυρεί τή δύναμη που συνέκρουσε πάντα μέσα της ή φυλή έκαίνη, τήν ίδια δύναμη που ξαναείδαμε και ξαναοιώσαμε κατόπι στους άπανωτούς της άγώνες.

Δέ θά σταθούμε στη θεατρική τους παραγωγή, που τή στεφανώνει τό περίφημο δράμα της Έρωφίλης του Χορτάση, μήτε στην πανώρια Βοσκοπούλα του Δριμωτικού, έργα και τά δυό άρωματισμένα με τά μύρα και με τά θυμάρια που στολίζουνε τήν

δλόχαρη γλώσσα της Κρήτης. Στόν Έρωτόκριτο όμως του Κορνάρου είναι άνάγκη νά σταθούμε, — κι αύτός είναι ή εξαίρεση που αναφέραμε παραπάνω, — όχι επειδή είναι κι αύτός άνέγγιχτος άπό κάθε δασκαλική πνοή, όχι που ή φράγκικη βάση του είναι άπλός σκελετός, που ή σάρκα κ' ή μορφή του βγήκε άπ' ό,τι είχε ο τόπος της γέννας του πιδ ήρωϊκό κι άντρίκιο, πιδ συμπονετικό και ρωμαϊκό, με έπειδή τό έθνος όλο, έζω κ' έζω άπό τήν Κρήτη, σε κάθε χώρα και σε κάθε χωριό, σ' άρχοντικά και σε καλύβες, ταναγνώρισε για άληθινό του στολίδι, συνεπάρθηκε άπό τή μαγική του όμορφιά, και τόκαμε ταχτικό κι ακατάπαδό του άνάγνωσμα γενεές και γενεές, ως τή στιγμή που ήρθε ο λεγόμενος «Νέος Έλληνισμός», και τό μάρανε, όχι τόσο με τά καθαυτά δασκαλικά έργα, άπ' αυτά δά και πολύ φόβο δέν είχε, επειδή τή φαντασία δέν τήν άγγίλανε με τά νέα φραγκοφυσήματα που κατεβήκανε και κατεβαίνουσανε άκόμα στον τόπο.

Τέτοια είναι τά έργα που σε χώρες πιδ φωτισμένες τά βλέπουμε χρυσόδετα κι άργυρόδετα νά σκορπιούνται άριθμητες χιλιάδες άπό γονιούς σε παιδιά, άπ' όλους σε όλους, νά στολίζουνε αίθουσες και Βιβλιοθήκες, Σκολειά και σπητικά, και νά λα-

τρέουσανε σαν είδος ιερά φυλακτήρια εθνικής όμορφίας και τέχνης. Θά τήν άξιοθή παλι άραγες τέτοια τιμή σε άργότερη εποχή ο μεγάλος ο Έρωτόκριτος ;

§ 10

Β'. Τά Δημοτικά Τραγούδια.

Δέν τά κατατάζει σ' αύτή τή σειρά ο ιστορικός τά λούλουδα του όλόανθου Παρνασσού της Ρωμιοσύνης, που άλλος βαθός μελετητής τους όμως, ο Γ. Πολίτης, τάχει, ά δέ σφαλουμε, περιμαζωμένα καθώς τους άξίζει, άγκαλά οι Ζωσιμάδες που θά στήσουνε τό πολύτιμο αύτό μνημείο άκόμα δέ φανήκανε. Και δέ μας περιγράφει έδώ όχι άπό κακή κρίση, παρδ άπό μισή κρίση ο άνθρωπος. Θά μιλήση που θά μιλήση άργότερα για τά προσόντα της Κλεφτουριάς, λοιπόν ίκει και για τά Κλέφτικα τά Τραγούδια. Τά Κλέφτικα όμως δέν είναι τά μόνα Τραγούδια μας, άν κι εύλογα κρίνουνται άπό τά πιδ κλασσικά. Έχουμε και τά σπιτήσια, τά τραγούδια της ξενιτειάς, του Χάρου, τά πανηγυρικά, τέλος τά θάνατα Λιανοτράγουδα, που συχνά τό καθένας τους

Έτσι είπε ο άντρας μου, αδερφέ, κ'ιδώθεις αφάνιστη
 Και την καρδιά μου τηραγνά πίκρα πολύ μεγάλην.
 Κι' ο βασιλιάς των όριων, ο ξακουστός Βασούκης
 Χαρούμενος ιδέχτηκε της αδερφής τα λόγια
 Κι' απάντησε της λέγοντας: «Ω να γενότου ετσι!»
 Κ'όστερα την έτίμησε με δώρα και με δόξες.
 Και κατά πώς στον ούρανό γιομίζει το φαγγάρι
 Σάν είνε το μισόμνηο της γιόμισης, βραχμάνε,
 Έτσι άζει και το νινί στις όφισσας τόν κόρφο.
 Και στον προπούμενο καιρό γίνησε ή Ζαρατκάρω
 Άγόρι που συνόμοιαζε με θεϊό βλαστάρι,
 Που άφάνισε τα κίντυνα του κόρη και της μάννας.
 Και το παιδί έμεγάλωσε στο σπίτι του Βασούκη,
 Κι' ο Τσιούθνας ο ξακουστός του δίδαξε τους Βαΐδες
 Κ'ήταν στα τάματα πιστός ο γυιός της Ζαρατκάρας
 Κ' ήταν καλός κ' ένάρετος, κ' είχε ψυχή γενναία.
 Είνε του βγάλαν όνομα στον κόσμο ξηκουσμένο,
 Γιατι ο πατέρης φεύγοντας στα δάση ν' άσκητέψει,
 «Είνε στον κόρφο σου παιδί» της Ζαρατκάρας είπε.
 Κι' ο Έβνες το ξυπνό παιδί στο σπίτι εκατοικούσε
 Του βασιλιά των όριων πολύ προφυλαγμένος,
 Κ' έχαιρόνταν οι δράκοντες του μάντη το βλαστάρι.
 Που ώ, τόσο δλο μεγάλωνε παρόμοιο με το Σίβα
 Το βασιλέα τουράνου τόν άρματοζωσμίον.

Κρασάδες. Φλεβάρης 1908.

K. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Άγαπημένη μου,

Το μιλημά σου στην τελευταία σου γραφή, με
 ταξίδεψε προς τα περασμένα, και τα μάτια μου
 χαιρετήσανε και πάλι με πόνο μια νύχτα, που μαζί
 περάσαμε, μια νύχτα που θα φωτοδολάη σκαλιστή
 πάντα όμπρός μου, και πω πάντα παναθήτης γυρ-
 νοβολάει ή συλλογή μου σαν άγριοπούλι γύρω από
 ώρατο νησί.

Εΐταν θυμάμαι οι μέρες, που μια μάχητα, χω-
 ρις να ξέρω γιατί μας χωρίζε. Μά γω πάλεβα πε-
 ρισσότερο. Πυλμούσα να γλυτώσω από το σκλάβω-
 μά σου, από την άγάπη σου, που μου γίνηκε άβχ-
 σταχτη πιά!

Και κρατιόμουν από κάθε λογής στοχασμούς
 που τύχαιναν μπροστά μου—σαν πνιγμένος. — α' Α-
 δύνατο δυό ψυχές να ένωθουνε τελειά στοχαζόμουνα.

Και θυμάμαι εΐμουνα δλο και φροντίδα και λα-

χτάρα σα να γιάτρεβα μεγάλη μου πληγή. Πολ-
 λές φορές όμως πάλεβα με τα ίδια μου τα λόγια
 νομίζοντας πως έχω τόν έαυτό σου μπροστά μου, με
 όταν μου ξανολογούταν ή μορφή σου, έμενα τρομα-
 σμένος νοιώθοντας άνήμπορο να μη νικηθώ...

Μια μέρα, που μου φάνηκε πως θα δυνόμουνα
 δίχως ίσι να ζήσω, είχα τόση χαρά... Έστερα ο-
 μως ή ψυχή μου χύμιζε τυφλά προς τη φύλα, έ-
 νοιωθα τη ζωή μου να φεύγει, ένα χέρι μου έσφιγ-
 γε τη καρδιά και δίχως άλλο αίστημα ξάνοιχα τα
 μάτια σου που άπλώνονταν, άπλώνονταν παντού σαν
 τη νύχτα.

Η ψυχή μου διψούσε... διψούσε μια θάλασσα
 άμλιτη, γαλήνια πάντα, έβουη που μέσα να μπο-
 ρούσα να ριχτώ. Ζητούσαν τα μάτια μου έναν ψηλό
 γκρεμό... ώ με τί λαχτάρα θα σκάλωνα πάνω για
 να ριχτώ στο βάραθρο, να σταματήσω με' τη πνοή
 μου και το πόνο μου.

Μά όταν σε μια στιγμή στη σασιτισμένη φαντα-
 σία μου αντίκριζα τα μάτια σου, όταν στις νύχτας
 τη σιωπή ξάνοιγα το μιλημά σου—δίν εΐταν μουσι-
 κή, τραγουδι δέν εΐταν, όλη ή άνοιξη κατέβαινε σι
 δαύτο— ή φωνή σου έπλεκε μέσα μου γκρεμούς άν-
 θισμένους... τα λόγια σου με σκλάβωναν, μ' έδεναν.
 Και τότες ζητούτα τη ζωή, την ήθελα, και ή ψυχή
 μου άνοιγόταν σαν άνθος να χαιρετήσαι, ένα και-
 νούργιο άγέρι.

Πολλές φορές ένας θυμός μ' έπνιγε...

Όχι! όχι έλεγα φοβάμαι, φοβάμαι!...

Κ' αυτό μου συνέθηκε κείνες τις μέρες.

Ένας φόβος μουφερε τη μάχητα.

Έμεινχ μακριά σου για μέρες γυρέβοντας στη
 σιγαλιά της νύχτας παρηγοριά, γυρίζοντας στους
 άνθισμένους κάμπους, λίγη ήσυγία έγύρευα. Μά ο
 στοχασμός σου άπ' δλουθε μ' έδίωχνε.

Μια μέρα τ' άποφάσισα. Φεύγα! φεύγα... Θα
 σούλεγα... Θέλω να γλυτώσω από σένα... Θέλω να
 γλυτώσω. Δέ με δίνει πια τίποτα με κανένα. Εΐσαι
 ξένη... Το δρόμο του καθένος... Φεύγα... φεύγα... Τι
 γυρέβεις από μένα; Γιατι με βασανίζεις έτσι; Για
 τί; Φεύγα, φεύγα!

Κι όταν ύστερ' από καιρό μια νύχτα άκουσα
 πίσω στο δρόμο τα πατήματά σου, χτύπησαν τη
 καρδιά μου σφυριές, κ' έμεινα στη θέση μου καρφο-
 μένος.

Σταμάτησα μ' άπόφαση! Θα σου φερνόμουνα
 σκληρά, θα σ' έδίωχνα.

αΠας περίπατο μ' έρώτησες; ήθελα να σου πώ
 όχι, μά... δέν άποκρίθηκα. Σε φοβήθηκα περισσότε-
 ρο γιατί μου φαινοσουν άλλοιώτικη... Ξένη!... Ός
 τόσο σ' άκλούθησα. Ένα ξγριο αίστημα μ' έκυρε-
 ψε. Έσι προχωρούτες άμλιτη. «Τι με θέλεις;» συλ-
 λογίστηκα με θυμό. Το περπάτημά σου μου εΐταν
 όχτρικό. Κάθε στιγμή μου έρχόταν να σταματήσω,
 να γυρίσω πίσω, μά μ' έσερνες χωρίς να θέλω, όταν
 μια ιδέα σαν κεραυνός σε καταμείλανα ούρανό διάβη-
 κε άπ' το νού μου. Στοχαστηκα πως θα με σκό-
 τωνες. «Πάει να με σκοτώσει συλλογίστηκα. Την
 έδλεπα αυτή την ιδέα δλο και ζωηρότερα».

Έδλεπα στο χέρι σου ένα μαχαίρι ν' άστρά-
 φτει στη νύχτα και να πετάει προς τη καρδιά μου...
 Θάνοιγα με δύναμη τα χέρια μου και θα πρδ το
 κρατούσα το χέρι. Δέν ήθελα να πεθάνω όχι! Η-
 θελα να ζήσω.

Η ματιά μου έπεσε ξαφνικά άπάνω σου και
 κρύος ήδρος έδρεχε το πρόσωπό μου! Δέν την άγα-
 πάω! δέν την άγαπάω! Καλύτερα δίχως άγάπη.

Ηθελα να γυρίσω στο σπίτι μου... μά δέν μπόρε-
 σα... κατ' όύρθηκα δειλά κοντά σου. Σε μια στιγμή
 μου ήρθε να πίσω στα πόδια σου να μ' αφήσεις, μά
 δέν εύρισκα μιλιά.

Το στήθος μου μ' έπνιγε, βαρύ σαν ταρόπετρα.
 Φτάσαμε μπροστά στον κάμπο.

Στάθηκες και μούπες με φωνή βαριά.

«Πάμε μέσα;» «Όχι, έχι ήθελα να φύγω. Ω
 θα με σκότωνες; μέσα στο κάμπο!»

Ηθελα να σου μιλήσω να σου πώ να μ' αφή-
 σεις! Κοίταξα γύρω μου ως να ζητούσα βοήθεια και
 ξαφνικά έπεσα πάνω σου και τυμμαζεύτηκα για να
 με προστατέψεις!

Η κάψα εΐτανε πνιχτική. Τσιμουδιά πουθενά
 δέν άκούγονταν, πάρεξ από το σκούζιμο ενός νυχτο-
 πουλιού μακριά, που βαρυτάλαζε σα λυομένο μολύ-
 βι. Στόν ούρανό, μονάχα πάλεβαν τα σύγγεφα με
 το σελινόφωτο, και πότε χύμιζαν κατεπάνου και το
 σκέπαζαν, ρίχνοντας σαν κοπαδιζ από μεγάλα κο-
 ράκια μαύρους ήσκιους στον κάμπο, και πότε διαγ-
 μένχ πετούσαν γύρω του, ενώ το φαγγάρι δλοστρόγ-
 γυλο και θαμπό έρμούσε προς τη γης δέροντας με
 δυο μεγάλες δλόλευκες φτερούγες του κάμπου την
 άπανωσιά, που βουθή λαμποκοπούσε και τα από τη
 δροσιά λαμπροστολισμένα άγριολούλουδα της έμοια-
 ζαν σαν της θάλασσας τόν άφρό.

Έκαιγε κείνη τη βραδιά το σελινόφωτο. Έκαι-

καρφώνανε στο παιδιού το μνημονικό, κι όχι για
 να τους μαθουνε την πκλαιϊκιά τη γλώσσα, παρά
 για να την κολουε γλώσσα δική τους. Άλυσοδεμό-
 τανε έτσι ο Ρωμαϊκός ο νοός ίσα ίσα τα χρόνια που
 έπρεπε να δουλεύη λεύτερα. Μαζευε, δλο μαζευε λέ-
 ξες, να κάμη γλώσσα άντάξια της προγονικής του
 εγγένειας, να ξαναγίη προόγονος πάλε!

Τι να κάμη ο νοός με τέτοιου σκεπάρνισμα άκα-
 τάπαθο; Έπαψε να δουλεύη λεύτερα και ποιητικά,
 στείρεψε από τέχνη, στείρεψε από κάθε άλλη γόνιμη
 και μεγάλη ενέργεια. Άλλο δέν έβγαζε κι άλλο
 δέν όνειρευόντανε παρά Λεξικά και Γραμματικές. Ο
 τύπος κι ο ήχος άντικατόστησε το αίστημα και ή
 μουσική.

Άκόμα δουλεύει αυτό το Κάτεργο, κι ακόμα
 μας κρατάει άλυσοδεμένους. Άλλο από λεξιλογία
 δέν κατόρθωσε ρυσικά να μας βγάλη. Το χειρότερο
 όμως, που μας έρριξε πάμπ' άλλους χρόνους πίσω, έ-
 πιδή οι γειτονικοί οι λαοί δε χασομερήσανε με τέ-
 τια φανταστικά όνειροπολήματα, παρά φυλαζανε
 τη δύναμή τους για πιο χρήσιμα έργα, και στην
 πολιτική και στην άλλη ζωή τους.

Όμως, το κακό δέν πήγε ως την καρδιά του
 έθνους, ως τα σπείτια και ως τα καλύβια. Δέν άγ-

γιζε τα λεύτερα τα βουά. Δέν πέρασε ως την Κρή-
 τη. Δέ συνεπήρε τάκαταπόνετο πνεμα ενός Σολω-
 μου. Ο καθυπό ρωμαϊκός ο νοός, ο Έλληνικότε-
 ρος από τους Έλληνοδασκάλους, ο προικισμένος με
 γλωσσικό ύλικό γνήσιο, ελαστικό, και στενά συνε-
 δεμένο με την πκλαιϊκιά τη γλώσσα, μας έστηνε
 φιλολογία από τις πλουσιότερες και τις όμορφότε-
 ρες, συνεχρονα με τους ταριχεμένους όγκους που σω-
 ριάζε ή Λεξολογία.

Η φιλολογία λοιπόν πρώτα, και κατόπι ή Λε-
 ξολογία του έθνους στην εποχή που περάσαμε θάνα-
 τάντικείμενά μας στους άκόλουθους μερικούς παρά-
 γραφους.

Ο Έρω:όκριτος.

Θά εΐτανε ίσως πιο κανονικό και πιο διδαχτικό
 νάρχινοούσαμε από το δωδέκατο τόν αιώνα, για να
 καλοξηγητή ή Φράγκικη ή έπιρροή που άλλου μπό-
 λιασε, άλλου σύρριζα μεταφύτεψε από τη Δύση τα
 φιλολογικά έργα που διαβαστήκανε από το Έθνος
 όλους εκείνους τους αιώνες, ως στην Κρητική την

Άναγέννηση του δεκάτου έβδομου αιώνα. Έπειδή
 όμως ο σκοπός μας δέν είναι μήτε ιστορικός μήτε
 φιλολογικός, παρά έθνικός, καθώς ότα μιλούσαμε
 για πολιτικά και για πολεμικά έργα, περιοριστή-
 καμε σε περιστατικά που μας χαρακτήριζαν ή το
 έθνος ή τους ιστορικούς του, έτσι και τώρα θα πε-
 ριοριστούμε μόνο στα φιλολογικά προόντα που διαβ-
 στήκανε και τραγουδήθήκανε την περίοδο της Τουρ-
 κοκρατίας, μαλιστα τους στερνούς δυο αιώνες της,
 δηλαδή την εποχή που ξυπνούσε πάλε το έθνος
 και σαλευε.

Άφίνουμε λοιπόν κατά μέρος, πρώτο, το έπος
 του Άκριτα, που το κάτω κάτω ή ουσία του κρυ-
 φούθηκε σε πολλά μας Τραγούδια, καθώς πολύ κα-
 θαρά μας ξήγησε ο σοφός Γ. Πολίτης. Το πήρε δη-
 λαδή το Έπος εκείνο ο λαός και το ξανάπλασε με
 τρόπους πιο σύφρονους με τα κατοπινά του γούστα,
 λοιπόν ξαναβρίσκουμε το ύλικό του σε φιλολογικό
 κλάδο που δέν αποκλείεται από τη μελέτη μας.
 Όταν έπρεπε ίσως να πούμε πως τη μορφή, κι όχι
 το ίδιο το έπος άφίνουμε κατά μέρος.

Δεύτερο παρασιωπούμε τα χίλια φραγκότιτλα
 και φραγκόφτιαστα παραμύθια κι άλλα έργα, που
 καθώς είπαμε διαβαστήκανε στον καιρό τους, μά ο

τὸν Ἐρωτόκριτο καὶ τοὺς χοροὺς μας θὰ χτιστεῖ τὸ τρισυνοειρεμένο τὸ Παλάτι μας. Κ' ἔπειτα ἔλα αὐτὰ ἀνακατώνονται μαζί, ἀγαπῶνται καὶ μαλλώνουν, φιλιούνται καὶ γροθοκοπιούνται, ὡς πού στο τέλος ξεπετιέται τὸ παλάτι: σὲ μὲ ματζόρε (ἐνῶ ὡς τώρα εἶχε στὸ παλάτι σκοτεινὲς κλιμακες μινῶρε μὲ πολὺ λά μπερῶλ), καὶ ἀκούονται μαζί κοντραπουντισμένα τὸ δεύτερο θέμα τῶν Παραμυθιῶν καὶ τὸ πρῶτο τοῦ Ἐρωτόκριτου καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ τὸ θέμα τῆς Ἰθάκας θριαμβευτικὰ σαλπισμένο.

Αὐτὴ εἶναι ἡ «Ρωμαϊκὴ Σούτρα» του. Ὅσο γιὰ τὰ τραγούδια του, δὲ θὰ πῶ πολλὰ: ὅσοι τῶν κοουσαν ἐνθουσιαστικῶν τόσο ὥστε ἐλπίζουμε πῶς πολὺ γλήγορα θὰ τ' ἀκούμε σὲ κάθε Κοντσέρτο τραγουδιῶν ἰδιαίτερα θὰ πούμε δυὸ λόγια γιὰ τὴ Μολιβιδίτσια, Ρουμειώτισσα, τὸ Τραγουδάκι καὶ τὴν Ἀνέμη πού τὰ πόδωσε ἡ κ. Σρ. Πεννάδη μὲ τὴν χάρη καὶ φωνητικὸ πλεῖον, πού τίμησε καὶ τὸ Ὠδεῖο καὶ τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη.

Οἱ τρεῖς Μπαλάντες του εἶναι βαθιὲς ζουγραφίαι γιὰ πιάνο ἀπὸ τὴς ὁποῦτες ἡ δεύτερη καὶ ἡ τρίτη παρουσιάζουν μεγάλες δυσκολίες καὶ πολλὰ τεχνικὰ προβλήματα καὶ εἶναι λογαριασμέναι μᾶλλον γιὰ Κοντσέρτο, ἐνῶ ἡ πρώτη μὲ τὸν καθαυτὸ Ἀνατολίτικὸ τῆς χαραχτήρα καὶ τὴν ὄχι πολὺ δύσκολη τεχνικὴ τῆς μπορούσε πολὺ καλὰ καὶ πιανίστες δευτέρης τάξης ν' ἀπασχολήσει καὶ σὲ κάθε κοινὴν ἀρέσει.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Καλομοίρη* τώρα ἂν θὰ τελειώσει καμμιά φορὰ τὸ Παλάτι του πού τὰ θέματα του μᾶς εἰδείξε, δὲν μπορούμε ἐμεῖς νὰ τὸ πούμε ὁ καιρὸς θὰ μᾶς τὸ δείξει. Περιμένουμε.

ΑΘΗΝΙΩΤΙΣΣΑ

Ἡ ἱστορία τοῦ Ζαρατκάρου (*)

Καὶ λίγες μέρες ὕστερα πάθεσε ὁ Ζαρατκάρος στὸν κόρφο τῆς τὴν κεφαλὴ καὶ τὸν ἔπηρε ὁ ὕπνος, Κ' ἐνῶ ἐκοιμόταν ὁ ἀσκητὴς ὁ ἥλιος κορευόταν πρὸς τὸ βουνὸ τὸ Δυτικὸ (1) κ' ἐτέλειανεν ἡ μέρα. Κ' ἐκείνη τότες σκέφτηκε: — «Καὶ τί θὰ κάμω ἂν [ἴσως Τὸ δύσκολο χαριστήριον τὸν ἄντρα μου ζυπνήσω;

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸ περασμένο φύλλο.
1) Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι βγίνουν, λέν οἱ Ἴνδοι, ἀπὸ ἓνα βουνὸ πού βρίσκεται στὴν ἀνατολικὴ ἀκρὴ τῆς γῆς, καὶ βασιλεύουν πῶς ἀπὸ ἓνα ἄλλο ἀπέναντι τοῦ πρώτου.

Ἱστορικά ἑξεγυμνηώματα*

Φιλολογία καὶ Λεξιλογία.

Ἡ φιλολογία, δηλαδὴ τὰ ἔργα τῆς φαντασίας καὶ τῆς τέχνης, εἶναι ὁ πιὸ στενὸς φίλος, ὁ πιὸ πιστὸς σύντροφος, καὶ ὁ πιὸ εὐκρινὴς βοηθὸς τοῦ κάθε λαοῦ. Παίρνει τὸ δρόμο τῆς, καὶ πηγαίνοντας καθρεφτίζει ἐλθόντα τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ πού τὴν παράγει. Μὲ τὸ ἴδιο τὸ φῶς του τὸν φωτίζει, μὲ τὰ λόγια του τὸν παρηγορεῖ, μὲ τὴς λαχτάραις του τὸν δυναμώνει. Ὅλα νὰ μᾶς λείψουν, πάλαι θὰ τὴν ἔχουμε τὴ ζωοδότρα παρηγοριὰ τῆς. Θὰ ζῆ μαζί μας, καὶ θὰ ζοῦμε μαζί τῆς. Εἶναι ἡ καθαυτὴ ὁ

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸν ἀριθ. 281.

Ἡ θάνατος τοῦτο ἓνα κακὸ; Πῶς νὰ μὴ σφάλω τώρα; Ἐἶνε χειρότερο ὁ θυμὸς τοῦ ἐνάρετου ἢ τὸ κρῖμα; Τὸ κρῖμα εἶνε χειρότερο: τοῦτο μὲν λείπει ὁ νοῦς μου. Ἄν τὸν ζυπνήσω θετικὰ μὲ μίνα θὰ θυμώσω, Μὰ θ' ἀμαρτήσῃ ἂν ἡ στιγμή τῆς προσεφυγῆς [περνάσει.]

Ἔτσι μονάχα ἐσκέφτηκε: κ' ἐμίλησε τοῦ ἀντρός τῆς Γλυκέρουλα καὶ τρυφερά: — Καλογραμμένε, ζύπνα. Σιμόνε ὁ ἥλιος τὸ βουνὸ τῆς Δύσης, καὶ ἂν πρέπει τὴ βραδειανὴ τὴν προσεφυγὴ νὰ κάμεις, ἐφοῦ πρῶτα Μὲ τὸ νερὸ καθαριστεῖς, βραχμάνε ξακουσμένε. Τῆς στιγμῆς πού καλεῖ στὸ βωμὸ φαίνεται τώρα ἡ [λάμψη.

Ἐἶνε ἡ στιγμή ἡ τρομαχτικὴ, εἶνε ἡ στιγμή ἡ [γνητέτρα,

Καὶ στούρανοῦ τὰ Δυτικὰ τὸ σούρουπο ἀνεβαίνει. Ἡ ἔρισα ἔτσι ἐσύντυχε στὸ μάντη Ζαρατκάρου

Κι' ἀπὸ τὸς χιλοτρεμάμενος τῆς ἀποκρίθη τότες: — «Τὰ λόγια σου ἦταν βροῖμο, μαζὴ σου δὲ θὰ μείνω, Κι' ὅπως μονάχος εἶχα ἐρθεῖ θὰ ξαναφύγω πάλι.

Δὲν ἔχει ὁ ἥλιος τὴν ἐξὰ στὴν ὥρα του νὰ δώσει. Ὅταν, ὁμορφολέγγονα, μὲ κλειτὰ τὰ μάτια ὁ ὕπνος.

Ἔτσι ἡ καρδιὰ μου αἰσθάνεται: κανεὶς ὁμως β[ρίσκω]

Δὲ θέλει ἐδῶ νὰ κατοικεῖ, πόσο περσότερο ἓνας Ὅπως ἐγὼ ἐνάρετος ἢ κ' ἓνας ὁμοῖός μου». Ὁ μάντης ἔτσι ἐμίλησε καρδιοκλονίζοντας τὴν

Στὴν κάμαρκα τοῦ κρεββατιοῦ τοῦ ξακουστοῦ Βασούκη Κ' ἡ Ζαρατκάρω ἡ λυγερὴ τὰ πόλογηθη τότες: —

«Βραχμάνε: δὲν ἠθέλησα νὰ σὲ κ' ἀφρονέσω Μὰ σοῦκοφα τὸν ὕπνο σου γιὰ νὰ μὴν ἀμαρτήσῃς». Καὶ θυμωμένος ὁ ἀσκητὴς ὁ μάντης Ζαρατκάρου

Νὰ τὴν ἀφήνει θέλοντας, τῆς ἀποκρίθη τότες: — «Ψέμα δὲ λείπει τὸ στόμα μου, δρακόντισσα: θὰ φύγω, Καθὼς ἐσυμφωνήσαμε πρωτῆτερα κ' οἱ δυὸ μας Μαζὴ σου πέρασα, καλὴ, καιροῦς ἐφτυχισμένους.»

Ὅταν φεβγάτος θὰ εἶμαι ἐγὼ, μίλησε τὰ δερφοῦ σου: — «Ὁ δοξασμένος ἐφυγε». Μὰ ἐσὺ γιὰ τὸ φεβγιό μου Δὲν πρέπει νὰ παραδοθεῖς πεντάμορφη στὴ θλιψη.»

Ἔτσι τῆς ἀφειχάδιασιν ἐσύντυχε ὁ Ζαρατκάρου, Κ' ἡ Ζαρατκάρω θλιβερά καὶ πολυπονεμένα,

Κρατώντας τὰ δυὸ χεῖρκα τῆς σὲ στάση παρακάλιου, Ἐνῶ τὰ δάκρυα τῆς φωνὴ στὸ στόμα τὸ φρημένο

Τῆς ἐκοφταν κ' ἐφοῦσκοναν τὰ δυὸ γλυκὰ τῆς μάτια, Τ' ἀπάντησε ἡ πεντάμορφη τοῦ ξακουστοῦ τοῦ μάντη: «Ἐνάρετε, σοῦ δέχομαι νὰ μὴ μὲ παραιτήσῃς: Γνωρίζεις τί εἶνε τάγαθὸ, κ' ἐγὼ ὁμως εἶμαι ἀθῶα,

Κ' ἐστάθηκα, καθὼς καὶ σὺ, στῆς ἀρετῆς τὸ δρόμο. Καὶ πάντα γιὰ τὸ ἐφχαρίστο καὶ τὸ καλὸ ἐφχαρῶμαι. Ἐκεῖνο πού ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς παντρείαις μου, μάντη,

Ἄκόμα δὲν τὸ ἀπόλαυσα καὶ τί θὰ εἰπέ ὁ Βασούκης, Μὴ βλέποντας τὸ ποθητὸ βλαστάρι, πού ἀπὸ σένα Ἐμίλλοτον νὰ γεννηθεῖ στὴ φάρα μας τὴ δόλια,

Τὴ βαρμένη ἀπ' τὴν ὀργή, βραχμάνε, τῆς μητέρας; Μὰ ἡ ἐνώσή μας ἀκαρπὴ δὲ θάνα. Ἐπιθυμῶντας

Τῶν ἐδικῶν μου τὸ καλὸ κ' ἐπὶ καλοκαρδίῳ. Στὸν κόρφο μου ὄρθαις παιδί, μὰ τί παιδί δὲν ξέρω. Πῶς, ἐντὸς μεγαλόφυχου, ἐμὲν τὴν ἀθῶα

Θὰ παραιτήσῃς φεύγοντας;» Ἔτσι εἶπε ἡ Ζαρατκάρω Καὶ τῆς ἀπάντησε ὁ τρανός, ὁ μάντης Ζαρατκάρου: — «Ἄν μεῦτες, μόνον ἀληθινὰ, κ' ἂν ἀσκητὴς ἐγὼ εἶμαι, Ἐἶνε παιδί στὸν κόρφο σου, καλὸτυχη μητέρα,

Βραχμάνε, μάντης καὶ σοφὸς πιστὸς στὰ τάματά του» Σ' ἀφτῶν τὸν τρόπο ἐμίλησε τότες ὁ Ζαρατκάρου, Κ' ἔπηρε τὴν ἀπόφασιν κ' ἐφυγε ὁ δοξασμένος

Γιὰ ν' ἀσκητέψει πλιὸ δεινὰ. Καὶ μόλις εἶχε φύγει Ἡ Ζαρατκάρω ἀνάφερε στὸν ἀδερφοῦ τῆς ἔλα, Κι' ὁ βασιλεὺς τὴ συμφορὰ τῆς ἀδερφῆς γροικώντας

Ἐμίλησε τῆς ἀτυχῆς ἐλεεινός καὶ κείνος: — «Τὴν ἀφορμὴ καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ γάμου σου γνωρίζεις. Ἄν ἀδερφή μου ἓνα παιδί γεννοῦσε μὲ τὸ μάντη

Γιὰ λυτρωμὸ τῶν ἔφρων. ἀφτὸ θὰ νὰ γενότου Ὀκματούργος ἀσκητῆς κ' ἀπ' τὴν ὀφιοθυσία

Θι νὰ μᾶς ἐλεφτέρωνε. Μὰς τῶν προφητέψει Οἱ οὐρανοκατοικοὶ θεοί, κ' ὁ Βράχμας ὁ προσπάτους. Κι' ἴσως νὰ σ' ἀρῆσει νινὶ στὸν κόρφο ὁ Ζαρατκάρου,

Καθὼς καὶ γὼ τὸ ἐπιθυμῶ καὶ τέκνο νὰ γεννησῃς Κλητὴ ἀδερφή, δὲν πρέπει νὰ σ' ἐρωτῶ γιὰ τέτοια. Ἄλλὰ δεινὴ περίστασις μὲ κάνει νὰ μιλῶσω.

Γνωρίζω πῶς δὲ δύναμαι τὸν ἀσκητὴ νὰ γύρω Πῶς, καὶ δὲν τὸν ἀκλουθῶ, τί θὰ μ' ἐκαταριότου. Διηγῆσου μου τὸ φέρισμα τοῦ ἀντρός σου, ἀγαπημένη,

Καὶ βγάλε μου ἀπὸ τὴν καρδιὰ τὴ τρομερὴ σαίττα». Ἔτσι εἶπε, κ' ἀποκρίθηκε τότες ἡ Ζαρατκάρω Παρηγορώντας τὴν καρδιὰ τοῦ βασιλεὺς Βασούκη: —

«Ἐρώτησα τὸν ἄντρα μου τὸν ξακουστὸ τὸ μάντη Ἄν ἦταν μέσα μου παιδί, κ' ἐκείνος: — «Ἐἶνε μεῦτε, Κ' εἰδείξε μὲ τὸ δάχτυλο τὸν κόρφο μου, κ' ἀμέτως

Σηκώθηκε κ' ἐκίνησε νὰ φύγει. Δὲ θυμοῦμαι Νὰ πρόφεραν τὰ χεῖλη του τὸ ψέμα, βασιλεῦ, Οὐδὲ γιὰ πρᾶμα ἀδιάφορο, πῶς θὰ τὸ λέγαν ὅταν Ἄπὸ τὸν κόσμον ἐδῶ γιὰ πάντα ἀναχωροῦσε: «Δὲν πρέπει νὰ παραδοθεῖς στὴ λύπη» μεῦτε κ' ὄλας: «Ὅμοιο στὴ λάμψη τῆς φωτικῆς παιδί θὲνὰ γεννησῃς»

παρξὴ μας τὰ ἔργα τῆς. Ὅταν ὁ πολιτισμὸς μᾶς δὲν εἶναι ξετυλιγμένος ἀκόμα σὲ βαθμὸ πού νὰ μᾶς δὴν θέατρα, σαλόνια, στοῖς, γίνεται τραγούδι καὶ περνάει ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἢ τὸ πολὺ γράφεται ἀπάνω σὲ μερικὰ φύλλα χαρτί. Λαὸς πού τοῦ ἀξίζει τὸνομα δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσῃ δίχως τέτοιο κρῶμα

στὸν αἶρα του. Πάντα κάτι θὰ παράξῃ, κάτι θὰ τραγουδήσῃ, δὲ γίνεται. Ἐρχόμεστε τότες καὶ τὰ ξετάζουμε αὐτὰ τὰ στραγγίσματα τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ὅσοι μελετοῦμε λαοὺς κ' ἀνθρώπους, καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο διαβάζουμε τὴν ψυχὴ τους.

Αὐτὸ τὸ ἀπαρκίτητο καὶ τὰναπόφευγο τὸ φαινόμενο δὲν μπορούσε βέβαια νὰ λείψῃ ἀπὸ ἔθνος σὲν τὸ δικὸ μας. Ἦρθε καλίστα μὲ ξέχωρη λαμπράδα καὶ ὁμορφιὰ καὶ δύναμη, ἐπιδοτὴ ξέχωρα προσόντα εἶχε κ' ἡ ρωμαϊκὴ ἡ φύση. Εἶναι τῶντις ἀπόλαψῃ ἢ μελέτη του κ' ἡ ἀνάλυσή του.

Πλάγι πλάγι ὁμως μὲ τὰ φυσικὰ ἐκείνα καὶ μὲ ναυόβγαλτα γεννήματα τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, μᾶς κατέβαζαν οἱ αἰῶνες καὶ τὰ μεγάλα θησαυρίσματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μεγαλοφυας, τὰ πανώρια καὶ τὰ θάνατα. Μᾶς τᾶνοιγαν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ οἱ αἰῶνες, καὶ τὰ θαμάζουμε, ὅσοι εἶχαμε μάτια γιὰ τέτοιους ἥλιους. Στὸν κόσμον ὄλο τᾶνοιγαν, κ' ἔ-

παίρνε, καὶ παίρνε ἀκόμα ὁ κόσμος, καὶ θὰ παίρνη γιὰ πάντα, φῶς καὶ δύναμη ἀπὸ τὰ θεϊκὰ ἐκείνα ἔργα, δυναμώνοντας ἔτσι τὸ αἶμα του γιὰ νὰ δικά του ἔργα, γιὰ δικούς του ἥλιους.

Συνέβηκε ὡς τόσο σ' ἐμᾶς κατὶ πού ἦρθε ἀπὸ τὴν πῶ εὐγενικὴ φιλοτιμία καὶ κλητὴ θέληση, μὰ κατάντησε νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα τραγικὰ. Ὅλα ἐκεῖνα τὰ κειμήλια, ὅλα ἐκεῖνα τὰ καθρεφτισματα τῆς προγονικῆς ψυχῆς τὰ ξετυλίγαμε καὶ τὰραδίκαζαμε στὰ σχολεῖά μας μὲ σκοπὸ, ἔχι νὰ δυναμώνουμε τὴ δικὴ μας ψυχὴ, παρὰ νὰ τὰ ξαναχύσουμε μέσα τῆς, καὶ νὰ τὴν κάμουμε νὰ μᾶς βγάξῃ καὶ αὐτὴ παρόμοια, καὶ στὴ μορφή καὶ στὴ γλώσσα ἀκόμα. Τὸ ἴδιο τὸ δοκίμασμα τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου τῶν Ἀλχημιστῶν στὴ Μεσαιωνικὴ τὴν Εὐρώπη, μὲ πολὺ πῶ σοβαρὲς συνέπετες: ὁμως, καὶ μὲ κλάψες τὸ δικὸ μας, ὄχι γιὰ γέλοισιν. Ἐπειδὴ ἄλλον τρόπο δὲν εἶχε νὰ γίνῃ τίτοιο ἀνήκουστο θαμν, παρὰ νὰ πάροουμε λέξη λέξη τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνισμὸ καὶ νὰ τὸν φωτέψουμε στὸ μνημονικὸ μας! Συστηθήκανε λοιπὸν τὰ περίφημα ἐκείνα τὰ Βασανιστήρια σὲ Βοριά καὶ σὲ Νότο, ἀπὸ Βουκουρέστι ὡς Γιάννινα, ἀπὸ Σμύρνη ὡς Κέρκυρα, μὲ μυριάδες ἀκούραστους ἐργάτες πού παίρνανε τὴς ἀρχαῖες λέξεις καὶ μὲ μὲ τὴς

της στο Ώδαίο του Χάρκοβου, ο κ. Μανώλης Καλομοίρης με την κυρία του. Φεύγοντας ο άρχηνμένος φίλος και πολίτιμος εργάτης της Ίδίας μας άφισε μία γλυκειά ύπόσχεση πώς στα θα μας ξαναγοράσει δώ, ύστερ' από μερικά χρόνια, θα μας φέρει μελοποιημένο τὸ «Προφητικό» του Παλαμᾶ από τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» και τὴν «Ἀνατολή» του Καμπύση, πού λογαριάζει νὰ τὴν κάμει μελόδραμα. Τὸ μεγάλο όνειρο τοῦ Καλομοίρη είναι νὰ μελοποιήσει ἐλάκαιο τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» και τόνειρό του αὐτὸ θὰν τὸ δοῦμε μία μέρα σαρκωμένο. Ἄφου ὁ Καλομοίρης ἀποδείχτηκε πὸς δὲν εἶναι ἄθρωπος πὸς νὰ τρομάζει μπροστὰ στὰ μεγάλα.

Γιὰ τὴν «Ἀνατολή» τοῦ Καμπύση μᾶς ἔλεγε :
— Μόλις χτες βράδι τὴν πρωτοδιάβασα κι ἀμέσως βρήκα καίνο πὸς ζητοῦσα, δηλ. τὸ κατάλληλο λιμπρέττο γιὰ Ραμαϊκὸ μελόδραμα. Εἶναι πάνω σὲ λαϊκὴ παράδοση χτισμένο και εἶναι τέτοιο οἱ στίχοι του και τέτοιο τὸ θέμα του πὸς ὁ μουσικοσυνθέτης μπορεῖ νὰ δουλέψει πάνω στὸ καίμενο μ' ὅλη τὴν ἔνθεσή του.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

(Διαβάστηκε στὸ Παρίσι, στὸ Σύλλογο τῶν «Ἑλλήνων σπουδαστῶν»)

Ἑλληνες σπουδαστές,

Συγκινημένος πολὺ δέχτηκα τὴν τιμητικὴ πρόσκληση τοῦ Συλλόγου τῶν σπουδαστῶν συμπατριωτῶν νὰ δώσω μιὰ διάλεξη γιὰ τὴ νέα μας φιλολογία. Μόνο λυποῦμαι πὸς οὔτε ὁ καιρὸς μὲ βοηθοῦσε, οὔτε κατάλληλα βιβλία εἶχα, οὔτε κι ὁ χώρος εἶναι ἀρκετὸς ἐδῶ γιὰ νὰ καταπιαστῶ ἓνα τέτοιο θέμα, τὸ ὁποῖο ὅσο εὐκόλο εἶναι, ὅταν θέλῃ κανεὶς νὰ μιλήσῃ μ' ἀλαφρὴ τὴ συνείδηση και ἐπιπόλαια, τόσο δύσκολο εἶναι, ὅταν θέλῃ νὰ δώσῃ ἓναν ἀληθινὸ χαραχτηρισμὸ τοῦ κάθε ἀξίου πνευματικοῦ ἐργάτη, πὸς στάθηκε βοηθὸς γιὰ τὰ θεμέλια τῆς φιλολογίας μας και μάλιστα ὅταν θέλῃ νὰ βγάλῃ μερικὰ συμπεράσματα στοχαστικὰ κι ἀνεπηρέαστα και νὰ ὠφελήσῃ κάπως ἐκείνους πὸς τὸν ἀκούσουν.

Δὲν ἔχω καμμιά ἀξίωση πὸς θὰ ρίξω ἐγὼ τὴ σωστότερη γνώμη στὸ μεγάλο τὸ ζήτημα, μὰ πάντοτε μιὰ γνώμη εἶναι κι αὐτὴ ἐνὸς ταπεινοῦ στρατιωτῆ τῆς ἰδίας. Μοναχὰ ἐπιτρέψτε νὰ σὰς πῶ τετρακάθερα ὅ,τι κι ἂν σκέπτονται χωρὶς τὴν παραμικρὸτερη ἐπιφύλαξη και χωρὶς τίς ψευτοσυνθήκες πὸς σκαδώνουν τὴ σκέψη, γιὰ τὸ χειρόχτι ἐγὼ

τὸ πέταξα ἀπὸ πολὺν καιρὸ τώρα κι ἔχω τὴν ἰδέα πὸς μόνο μὲ τέτοιο τρόπο ἐργαζόμενοι θὰ μπορούμε νὰ φέρουμε ἓνα κάποιο ἀποτέλεσμα.

Ὅλοι ξέρουμε πὸς οἱ Ἑλληνες ἐδῶ κι ὀγδόντα χρόνια εἴμασταν σκλάβοι στοὺς Τούρκους, ἐκτὸς τῶν Ἑφτάνησων τὰ ὁποῖα συγκριτικὰ εἶχανε καλλίτερη τύχη. Οἱ τούρκοι λαὸς πολεμικὸς και περιορισμένος στὴ σκέψη ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ και προλήψεις ἀπειρες, περιόρισαν και δέσιμεψν και τὴ σκέψη τῶν ὑπόδούλων τους και τοὺς ἔδωκαν πολλὰ ἀπ' τὰ ἕθη τους και ἔθιμά τους, μερικὰ ἀπ' τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πὸς ἔβλαψαν, ἀφου ὁ φανατισμὸς τους αὐτὸς ἔκανε νὰ ξυπνήσῃ στοὺς πατέρες μας αἰσθήματα πὸς κοιμοῦνταν ληθαργικὰ αἰῶνες κι αἰῶνες, και νὰ καταπιαστοῦν ὑπέραλα τὸν ἀνισον ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, πὸς τ' ἀποτέλεσμα τὰ του δυστυχῶς, ἀπὸ λόγους πὸς δὲν μπορούμε ἐδῶ νὰ ἐξετάσουμε, δὲν εἶταν βλοκληρωτικὰ ἱκανοποιητικὰ, ἀφου οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς χώρες μὴνουν ὡς τὰ σήμερὰ στὴ σκλαβιά.

Ἐστάθηκα στοὺς τελευταίους αὐτοὺς καταχτητῆς μας γιὰ νὰ σὰς πῶ πὸς ὁποιοῖδήποτε ἄλλοι κι ἂν εἶταν αὐτοί, ἡ γλῶσσα μας θὰ δουλεύονταν ἄξια ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ και θὰ εἶχαμε σὲ πολλοὺς σταθμοὺς φιλολογικὸς νὰ σταματήσουμε, ὅπως ἔχουν οἱ Ἴταλοι και δὲ θὰ εἶχαμε αὐτὸ τὸ φοβερὸ χάσμα πὸς ἀνοίγεται ἀπ' τὴν ἀλεξαντριῆ ἐποχὴ ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, κι αἰτία τοῦ κακοῦ αὐτοῦ εἶταν βέβαια οἱ Τούρκοι, γιὰ τὴν ἔχουμε ἀποδείξῃς πὸς κατὸ ἀπὸ ἄλλους καταχτητῆς ὅπως οἱ βενετσάνοι, οἱ Κρητικοὶ ἔβγαλαν τὸν Ἑρωτόκριτο και τὴν Ἑρωφίλη κι ἄλλα θεατρικὰ ἔργα πὸς στάθηκαν πολὺ σημαντικὰ γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς φιλολογίας μας.

Πρὶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ βυζαντινὰ χρόνια πολὺ λίγα ἱπίσης σημάδια φιλολογικὰ ἔχουμε νὰ δεῖξουμε στὴ ζωντανὴ γλῶσσα. Ἐκτὸς ἀπὸ κάποια δημοτικὰ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὁ κύκλος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα κι αἰτία τοῦ κακοῦ ἐδῶ στάθηκαν οἱ σχολαστικὸι φύλακες τῶν ἀρχαίων κειμένων ἔξω ἀπ' τὰ ὁποῖα δὲν ἔβλεπαν τίποτε. Τὸ μεγαλύτερὸ ἰδανικὸ τους εἶταν τότε τὸ διαρκὲς και στενὸ σχολιασμο τῶν κειμένων κι ἡ ἀκαρπὴ κι ἡ δουλικὴ ἀπομίμησή τους. Κι εἶταν μεγάλο δυστύχημα γιὰ τὴν πῆγε στὰ χαμένα μιὰ ἐλόκληρη ἐποχὴ ἐλευτηρη, μέσα στὴν ὁποῖα μπορούσαν νὰ φανερωθοῦν οἱ ραψωδοὶ κι οἱ ψάλτες κι οἱ νεοὶ Ὀμηροὶ, πὸς θὰ ἔκλειναν στὰ ἔργα τους και θὰ τραγουδοῦσαν τὰ ἰ-

δανικὰ τῆς φυλῆς και θὰ ξαναγενοῦσαν τὸ ἔθνος και θὰ τοῦ ἔχουναν μιὰ καινούργια ζωὴ και τὰ πράγματα θὰ εἶταν ἐντελῶς διαφορετικὰ σήμερὰ και θὰ εἴμασταν κι ἐμεῖς μεγάλοι σὰν τοὺς Ἴταλους και θὰ εἶχαμε παλιὰ φιλολογία και τέχνη και θὰ εἶχαμε, πὸς ξέρει, τί γιγάντιο και παράδοξο ἓναν Δάντη κι ἓνα Πετράρχη και Μιχαὴλ Ἀγγέλου και Ραφαὴλ και Λεονάρδους ντα Βίντζι. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ περάσῃ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆ στεῖρα κι ἀγῶνη χωρὶς νὰ χύσῃ πικρὰ δάκρυα και χωρὶς νὰ αἰστανθῆ τὴ βυθύτερη λύπη.

Τὰ χρόνια κυλοῦσαν. Ἀπ' τὴν μιὰ μεριά ὁ σχολαστικισμὸς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ καλογορισμὸς ἔφεραν τὸν Τούρκο στὴν Ἑφτάλορη. Κι ἀφου στὰ χρόνια τὰ ἐλεύθερα στάθηκε ἀδύνατο νὰ ξεχυθῆ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐξ αἰτίας τῆς στενοκεφαλίας τῶν βυζαντινῶν δασκάλων, μπορεῖ νὰ φανταστῆ τώρα κανεὶς κατὸ ἀπὸ ἓνα λαὸ ἄγριο και βάρβαρο πὸς περισσότερο πίστησε ἡ σκέψη και πὸς μεγαλώσε ἡ στενοκεφαλιά. Οἱ ἐκλεχτότεροι ἔλλωττε πὸς ἴσως θὰ μπορούσαν νὰ μὴνουν στὸν τόπο και νὰ ἐμποδίσουν ἴσως τὸ ρεύμα τοῦ δασκαλισμοῦ, τὸν ἐγκατέλειπα, και κατέρευαν στὴ Δύση. Και γιὰ τὴ δικὴ μου τὴ γνώμη οἱ βυζαντινοὶ δασκάλοι, στάθηκαν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν και νὰ τὸ σκέπτονται οἱ μεγαλύτεροὶ μας ἔχτροι, μεγαλύτεροι κι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τούρκους.

Τὴν ψυχὴ τὴν ἑλληνικὴ νὰ σπαραχῆ ζωντανὴ μόνο στὸ δέκατο ὀγδοο αἰῶνα θὰ τὴν συντύχουμε, ἀπάνου στὰ βουνὰ και στὶς ραχοῦλες πὸς σκαρῖσαν οἱ ἀρματωλοὶ και κλέπτες και στῆσαν λημέρια και καραοῦλια. Ἀγράμματοι κι ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ βιβλία και κείμενα, μὲ τὸ συναίσθημα πὸς καταπιάστηκαν ἓνα μεγάλο όνειρο, μὲ τὸ συναίσθημα τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τίς μητέρες τους, τίς ἀδερφάδες τους, τίς ἀραβωνιαστικὲς τους, τοῦ σπιτιοῦ τους, τῆς ἡσυχίας τους και τῶν ἀγαθῶν τους, ἀγγιγμένοι και χλιοεμπνεσμένοι σκορπίσαν μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν ἀηδωνῶν, τῶν φλοίσβων και τῶν θροισμάτων στὴ γλῶσσα τὴν ὠραία και τὴν ἀπλὴ τῆς καρδιάς τὰ θάνατα τραγούδια τους, πὸς τραγουδημένα μὲ γητεύτερες φωνὲς ἔκαναν τὸ γῆρο, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, σὲ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χώματα, και ξύπνησαν και φτέρωσαν κι ἀνάστησαν τὰ νιάτα και τὴ λιβεντιά κι ἔτσι μὲ τὸν ἄγιο ἐνθουσιασμὸ πὸς σκορπίσανε κατορθώσανε τὸ μεγάλο τὸ θαῦμα τῆς Ἑπανάστασης.

Ἔτσι μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, δὲν ἀξίωνα

εἶναι τέλειο ἐπίγραμμα και μὲς συγκεντρώνει κόσμο ἀπὸ πόνο, χαρὲς και πᾶθη. Ὅλη ἡ ἰθνηκὴ μας ζωὴ φεγγοδολεῖ μέσα στὰ ὄρρανα ἐκείνα ἀριστοτελεῖματα, και παρσταινεται μὲ τὴν ἀλήθεια και τέχνη, πὸς μὰ τὸ ναί μὲς φαίνεται κάποτες σὰν εἶδος εὐτύχημα πὸς δὲ βρέθηκε τότε; τὸ ἔθνος σὲ πὸς καλότυχες μέρες, και δὲ μὲς ἔβγαλε τόσους τόμους ὄσους μὲς ἔψαλε στίχους, ὅπως ἔγινε σ' ἄλλους τόπους.

Θὰ ξαναρθοῦμε βέβαια μαζί του στὴν Κλεφτορυὰ και στὰ δοξασμένα τῆς μεγαλειᾶ. Ἐξτανε ὅμως ἀσίβεια νὰ μὴν ἀναφερθῆ ἐδῶ ἔξωρα τὸ σύνολο τῆς ἰθνηκῆς λογοτεχνίας, ἡ πηγὴ πὸς πότιζε τέσσερις αἰῶνες τὸ τουρκόδαρτο και δασκαλόδαρτο αὐτὸ Γένος.

Τραγούδια ἔβγαλαν ὅλ' οἱ λαοὶ στὰ νεανικὰ τους χρόνια. Τὰ δικὰ μας ὅμως, (κ' ἴννοοῦμε πάντα ὅλο τὸ τραγουδικὸ μας σύστημα) διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰ ξένα. Ἄφης πὸς σκορπιστήκανε πὸς πλουσιοπάροχα πτόν τόπο, αὐτὸ τὸ κάτω κάτω τὰποδίνας και στὴ φυλὴ, δηλαδὴ στὴν κρᾶση τῆς. Μὰ βαστὰ ξανε πώτερο Ριζοθήκανε βαθύτερα, ἔγιναν ἓνα μαζί μὲς ὡς τὴν ὠρα πὸς μὲς χτύπησε τὸ μαρὰζι τοῦ φραγκισμοῦ. Τὸ κυριώτερο αἴτιο τοῦ φαινόμενου

τοῦτου μὲς φαίνεται πὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ δασκαλισμὸς. Ζητοῦσε και καλὰ αὐτὸς νάναγκασῆ τὸ ἔθνος νὰ ἐκπράξῃ τοὺς πόθους του και τοὺς στοχασμοὺς στὴν ἀπόγλωσσα πὸς πολέμησε πάντα νὰ ἱφαρμώσῃ μὲ τὰ Σκολεῖα. Δὲν μπορούσε ὅμως τὸ ἔθνος νὰ δηγηθῆ τὰπέραντα ἔναιρά του μὲ τέτοιο φτωχὸ γλωσσικὸ ὕλικὸ· μόνο ἔμεινε στὰ δικὰ του, και τὴν ἐποχὴ πὸς σ' ἄλλους τόπους ἡ γλῶσσα θάπαιρνε κάτι σὰν πὸς καλλιεργημένο χαραχτήρα, μὲ τοὺς ἴδιους βέβαια πάντα τύπους, αὐτὸ ἀκόμα ἔφελνε στὴν ἀγρωπῆ, τὴν ἀκλάδευτη, μὰ μυροβόλα κι ἀνθοβόλα πάντα Ἑλληνικὴ του. Ἐμεινε τότες τὸ δασκαλισμὸ τὸ ὕλικὸ γιὰ τὰ λεγόμενα Γράμματα, ἔγινε τὸ ἱπίσημο ὄργανο τῆς ἐπιστημονικῆς, τῆς ἱστορικῆς, τῆς πολιτικῆς ἐνέργειας. Εἶδος Ἑσπεράντο. Ὁ Τεχνίτης, πὸς πᾶει νὰ πῆ ὁ Προφήτης ἐνὸς λαοῦ, δηλαδὴ ὁ Κορναρος, ἔπειτα ὁ Γαλαξίας τῶν ἀρίθμητων ἀνφύμων πὸς μὲς χαρίσανε τὰ Τραγούδια, τέλος ὁ Σολωμὸς, αὐτοὶ ὅλοι πῆγανε στὴν ἰθνηκὴ τὴ γλῶσσα νὰ τελέσουν τὸν ἱερό τους σκοπὸ, νὰ θρέψουνε δηλαδὴ τὸ ἔθνος μὲ τὴν ψυχὴ τους, πὸς κι αὐτὴ παλε ἀπὸ τὴν ἰθνηκὴ τὴν ψυχὴ μάζευε και τραγοῦσε. Τὶ συνέθηκε τὸ λοιπὸν; Συνέθηκε, πρῶτο, νὰ συστηθοῦνε δύο στρώματα μέσα στὸ ἔθνος. Ἐνα

λαϊκὸ και παραγωγικὸ, ἓνα δασκαλισμὸ και στείρο. Και δεύτερο, τόσο νὰ συνεπαρθῆ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ μάγιε τῆς λαϊκῆς του τέχνης, πὸς τὴν παραδεχτήκανε τέλος κ' οἱ δασκαλόγλωσσοι ὡς εἶδος ἰθνηκὸ ἰδανικὸ, εἶδος φῶς πὸς τὰχα ἔλαμπε ἄλλοτες, μὰ ἔσθουσε τώρα, εἶδος οὐρανὸ πὸς ἀδύνατο νὰ τὸν ἀγγίξῃ ἄνθρωπος, τέλος γλῶσσα πὸς μὴτε γραφτικὴ ποτές μὴτε γίνεται πιά νὰ γραφτῆ· λησμονώντας πὸς ὅλες οἱ γλῶσσες λαληθήκανε και τραγουδηθήκανε πρῶτα, και μὴ θέλοντας νὰ τὸ μολογήσουνε μὴτε στὸν ἑαυτὸ τους πὸς αὐτὰ τὰ ἔργα μονάχ τους συγκινοῦνε, ἀρα εἶναι και τὰ μόνια πὸς ζοῦνε ἀκόμα.

Αὐτὸ μὲς ξηγάει τὴ γενικὴ λαορεία τῶν τραγουδιῶ μας κι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πὸς φανατικὸς καθηρευοσιάνους. Μὰ προπάντω μὲς πείθει, πὸς μεγαλὴ εἶναι ἡ δύναμη τῆς μιανῆς, μὰ λιονταρίσας αὐτῆς παραγωγῆς τοῦ ἰθνηκοῦ μας τοῦ νοῦ, και πὸς ο φυσικὸ εἶτανε ἡ δύστροπη και στριφνὴ πορεία τοῦ δασκαλισμοῦ νὰ τῆς δώτῃ ἀκόμα περισσότερη ζωὴ και δύναμη.

Ἐλεγες κι ἀνέθηκε ὡς τὰ Κορφοβούνια μας τὸ Τραγούδι γιὰ νὰ τὸ διακαλήξῃ στὸ ἔθνος πὸς αὐτὸ εἶναι ὁ ἀληθινὸς ὁ Ἑλληνισμὸς, αὐτὸ ἡ ἀληθινὴ

να πῶ πῶς φούντωσε ἡ ἰπανάσταση μὴ βρίσκω τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο στενότερα δεμένα. Ἄν δὲν ἔτοιμαζόταν ἡ ἰπανάσταση δὲ θὰ εἶχαμε δημοτικά τραγούδια μὴ καὶ ἂν δὲ βγαίνανε δημοτικά τραγούδια ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν θὰ γινόταν ἰπανάσταση ἢ καὶ ἂν ἀρχινοῦσε ἂν θὰ μπορούσε νὰ βαστάξῃ. Χρειαζόνταν οἱ Τυρταῖοι νὰ σκορπίσουν τὸν ἐθνουσιασμὸ καὶ οἱ Τυρταῖοι βρεθῆκαν πολλοὶ μὲς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀρματωλοὺς.

Ἔτσι ἕνα μεγάλο γεγονός, ἕνα μεγάλο κίνημα ξύπνησε τὸν ἐθνουσιασμὸ τὸν ἱερό καὶ τὸ βαθύ καὶ ὁ ἐθνουσιασμὸς ἔδωκε τὰ πρῶτα δείγματα μιᾶς ποιητικῆς ἀγνῆς καὶ ὑψηλῆς ποὺ κίνησε τὴν προσοχὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ τοῦ καθενός. Μὰ ἕνα τέτοιο γεγονός, ἕνα τέτοιο κίνημα δὲν ἀνοίγει μοναχὰ τὴν καρδιά τοῦ ἀγράμματος νὰ τραγουδήσῃ, μὰ ἀνοίγει καὶ τὴν καρδιά τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ βιβλιοποτισμένου, μὴ πού τὸ βιβλίον δὲν τὸν σφρίβωσε γιὰ νὰ ξεσηκώσῃ παιδικαῖα τὴ γλῶσσα καὶ νὰ παραφράξῃ τὰ νοήματά του, ὅχι· στὸ βιβλιοποτισμένο, λέω, ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὸ βιβλίον γιὰ κλειδί τῆς περιτριγυρινῆς του ζωῆς, καὶ ποὺ ἔχει τὸ βιβλίον γιὰ νὰ τοῦ ξυπνήσῃ ἰδέες δικές του καὶ βαθιὰ του αἰσθημάτων μὲ πρωτογέννητη δὴ δὴ δὴ δὴ καὶ μ' ἀφρασίαν καὶ λατρεῖα στὴ δική του τὴ γλῶσσα καὶ στὸ δικό του τὸ ὄργανο, ὅσο φτωχὸ καὶ ἂν εἴν' αὐτό. Τέτοιοι βιβλιοποτισμένοι, μὰ πού μιλοῦνε περισσότερο μὲ λαϊκὴ φωνή, εἴταν ὁ Βύρωνας, ὁ μεγάλος ρομαντικὸς ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας ποὺ πῆγε νὰ βρῆ τὸν ὄρατό του θάνατο στὸ Μεσολόγγι μας, ὁ μεγάλος συμπαικτικὸς του Σέλλεϋ ποὺ ὕμνησε τὴν Ἑλλάδα σὰ νέος Αἰσχύλος καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγκὸ ποὺ τραγούδησε μεγαλόφωνα τοὺς Κανάρηδες καὶ τὰ Σούλια.

Αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ξένους συρθῆκαν ἀπὸ τὸ τραγικὸ αὐτὸ μεγαλεῖο τῶν πατέρων μας ποὺ γράφτηκε μὲ χρυσὰ γράμματα στὴν ἱστορία καὶ ἔδειξε τὴ νεκρὰ ἀνάστασις ἐνός μέλους τῆς φυλῆς μας· μὰ ἀπὸ τοὺς δικούς μας ποιοὶ θὰ εἴταν ἀξιοὶ νὰ ψάλλουσι τὰ ἥρωικά κατορθώματα τῶν ἀρματωλῶν καὶ μὲ ποιά φωνὴ καὶ γλῶσσα θὰ μιλοῦσαν νὰ κλείσουν τὴν ἀξέχαστη ἐποχὴ σὲ σελίδες ποὺ δὲν πεθαίνουν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ; Στὴν μεσημβρινὴ Ἑλλάδα εἴταν οἱ ἀγράμματοι καὶ οἱ βουνιστοὶ ποὺ στὴν ἀγράμματα καὶ ἀπλὴ λαλιὰ τους, εἰδείξαν μὲ τί τρόπο ἔκαναν νὰ σφιρῆται καρδιὲς καὶ νὰ σαλευτοῦν, μὰ ἡ μόρφωση τοῦ βιβλίου ἔλειπε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἀπὸ κεῖ. Μόνον ἀπὸ τὴν Πόλη, μόνον σ'

ἕναν ἀπὸ τοὺς φανακωτῆρες θὰ περιμενε κανεὶς τὸν ὕμνητὴ καὶ τὸ νέο Πίνδαρο, ἂν τὰ πράγματα εἶχαν ἄλλιως. Μὰ τὸ Φανάρι, φωνὴ τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τῆς δακκαλοσύνης, ἔφερε τὸ ἔθνος πρὸς τὰ πῖσω καὶ πρὸς τὸ θάνατο καὶ οἱ Σούτσοι καὶ οἱ Ρίζοι καὶ οἱ Ραγκαβῆδες ποὺ ἴσως νὰ μὴ εἴταν στερημένοι ὁ λότελα ἀπὸ κάποιον ταλέντο, κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν πλάνη ποὺ βασίλευε ἀταξιακὰ μέσα τους καὶ μιμούμενοι δουλόπρεπα τοὺς Βύρωνες καὶ τοὺς ξένους καὶ γράφοντας μιὰ γλῶσσα συνθηματικὴ, ψεύτικη, χωρὶς ζωὴ, χωρὶς παλμό, χωρὶς νεῦρα, πῆραν νὰ ὑμνήσουν ἥρωων ἄθλα καὶ χωρὶς διόλου ν' ἀγγίξουν τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἔγιναν μαζί μὲ ἄλλους, ἡ αἰτίαι ν' ἀναχαιτίσουν τὸ νεοσύστατο καὶ μικρὸ ἔθνος ἀπὸ τὴ φυσικὴ ζωὴ καὶ ἐξελίξῃ του καὶ νὰ τοῦ πνίξουν τὴ λαλιὰ στὸ στόμα καὶ νὰ τὸ ἀποπλανέσουν ἀπὸ τίς ὥρατες καὶ ὑπέρκαιες παραδόσεις του καὶ νὰ τοῦ κλείσουν τίς ἀληθινὰς πηγὰς του.

Μόνον τὰ Ἑφτανήσια, προνομιούχα ἀπὸ τὴν περίεργη, μόνον αὐτὰ μπορούσαν νὰ δώσουν τοὺς νέους μας Πινδαροὺς καὶ τοὺς ἔδωσαν. Τὰ Ἑφτανήσια εἴ αἰτίας τῆς μεγάλης τους πνευματικῆς συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἑλλάδα, μποροῦν νὰ πῆ κανεὶς, πῶς τραβούσαν ἐντελῶς ξεχωριστὸ ἄρμα καὶ ὀλοσδιόλου ἀντίθετο ἀπὸ κείνο τῶν φανακωτῶν. Οἱ γονεῖς ἑφτανήσιοι ἔστειλαν τὰ παιδιὰ τους πάντα στὴν Ἑλλάδα νὰ μορφωθοῦν καὶ ἐκεῖ ἐπαιρναν τὰ φῶτα καὶ ἐκεῖ μαθαίνανε νὰ εἴναι ἀληθινότεροι καὶ φυσικότεροι. Ἐξ ἄλλου τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κέρκυρας δεχόταν καθηγητὲς ξένους καὶ δικούς μας σὰν τοὺς ὁποίους ἂν ἐξαιρούσαμε ἐλάχιστους, δὲν ἀπόχτησε ὡς τὰ σήμερα τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας.

Οἱ ἑφτανήσιοι μόνον, καθὼς βλέπουμε λοιπόν, εἴταν σὲ θέση τότες νὰ γνωρίσουν βαθύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλους, τὰ ἑθνικὰ ζητήματα καὶ ἰδίως τὸ γλωσσικὸ μόνον οἱ ἑφτανήσιοι ποὺ λάβαιναν μιὰ μόρφωση φροντισμένη, μέσα σ' ἕνα περιβάλλον ὅπου ἀνάπνεαν ἐλεύθερα καὶ ἐλευθερωμένοι ὀλοτελα ἀπὸ γλωσσικὰς σκλαβιάς καὶ προκαταλήψεις. Μεγάλον παράδειγμα τῶν ὄσων λέω ἰδοὺ ὁ Σολωμός. Τὸ ἀνάγνωσμά μου εἶναι πολὺ περιληπτικὸ ἐξ ἀνάγκης καὶ λυποῦμαι· κατὰ καρδίαν δὲν μπορῶ νὰ ἐπιμείνω ἰδῶ καὶ νὰ μιλήσω πλατύτερα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ πρώτου μας ἐθνοψάλτη.

Τὰ κανόνια βροντοῦσαν στὸ Μεσολόγγι, πολιορκημένο στενὰ ἀπὸ τοὺς ἀπειράριθμους ἔχθρους καὶ ἀντιλαλοῦσαν πένθημα στὴ Ζάκυνθο οἱ κανονιές. Με-

σολογιτίσες μητέρες μὲ παιδιὰ μωρὰ στὴν ἀγκαλιά τους τριγυνοῦσαν στοὺς δρόμους τῆς Ζακύνθου περιμένοντας νὰ νυχτώσῃ γιὰ νὰ ξεθρευτοῦν ν' ἀπλώσουν τὰ χέρια τους στοὺς διαβάτες νὰ ζητιανέψουν τὸ ψωμί τους. Νὰ ζητιανέψουν οἱ γυναῖκες καὶ οἱ μητέρες τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἐλευθερωτῶν μας. Ὁ Σολωμὸς νέος τότε, γυρισμένος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου σὰ μέλισσα βύζαξε καθὲ διανοητικὸ ἀνθὸ σὰ δάκρυοντα περιβολία τῶν ἰταλῶν ποιητῶν ποὺ ἔφεραν τὴ δεύτερη ἀνγένηση στὴν πατρίδα τους καὶ ποιητὴς ἐκδηλωμένος πᾶ στὴ γλῶσσα τὴν ἰταλικὴν ποὺ οἱ στίχοι του ἔδωσαν τὴν προσοχὴ ὀνομαστῶν προσώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἴταν ἀδύνατο νὰ μείνῃ ἀσυκίνητος στὴ μεγάλη αὐτὴ ἀγωνία τῆς Πατρίδας του Ἄλλὰ τὸ δῖλλημα τὸ μεγάλο τῆς γλώσσας τοῦ φανερώθηκε αἰνιγματικὸ μπροστά του καὶ ἔτσι τραβήχθηκε σ' ἀγαπημένα του ἰταλικά. Δόξα καὶ τιμὴ στὸ Σπυριδῶνα Τρικουπὴν ποὺ τὸν ἐπλησίασε τότε καὶ διακρίνοντας τὸ μεγάλο ταλέντο τοῦ ποιητῆ τὸν ἔπεισε πῶς δειρὸ του δὲν ἔπρεπε νὰ εἴναι νὰ γίνῃ ἕνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς ποιητῆς τῆς Ἑλλάδας ὅπως ἔγινε καὶ ὁ συμπατριώτης του Φώσκολος, ποιητὴς τῶν Τάφων, ποὺ κατέχει μιὰ ἀπὸ τίς ξεχωριστὰς θέσεις στὴν ἰταλικὴν ποίηση, ἀλλὰ τὸ δειρὸ του τὸ μεγάλο, τὸ δύσκολο καὶ τὸ ἱερό ἔπρεπε νὰ εἴναι νὰ γίνῃ ἕνας Δάντης γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τραγουδώντας τὰ ἰδανικά τῆς τὰ νέα καὶ τὸ μέλλον τῆς ἑθνικῆς γλῶσσας τὴν ἀπλὴ καὶ τὴν ἀθρολόγη τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κλεφτῶν. Μέσα σὲ λίγα χρόνια ὁ Σολωμὸς ὀδηγημένος ἀπὸ τὸ μεγάλο ποιητικὸ ἐνστικτὸ του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Σπυριδῶνα Τρικουπὴν, μελέτησε βαθιὰ τὴ γλῶσσα, σὲ παραδόσεις, παροιμίας, καὶ περισσότερο σ' ἄθνα δημοτικά τραγούδια, ποὺ μὲ τὴ φροντίδα τοῦ περισυμμάζονταν οἱ φίλοι του καὶ δὲν ἔργησε ἀφανερώσῃ χρυσοῦς καρπούς καὶ ἔγραψε μαζί μὲ ἄλλοι μικρὰ τραγούδια, τὸν Ἑθνικὸ Ὑμνον, ποίημα ποὺ ὕστερα ἀπὸ δύο χιλιάδες καὶ ἀπάνου χρόνια εἶχε ν' ἀκουστῆ τοὺς ἑλληνικοὺς τοὺς τόπους.

Τὸ ποίημα αὐτὸ τῆς πρώτης του ἡλικίας, τὸ ἀκολουθήσαν κατόπιν ἄλλα μεστώτερα στὴ σκέψη καὶ τεχνικότερα στὴ μορφή, τὰ ὁποῖα ὁ πρόωρος ἕνατος του καὶ ἴσως κάποια ἀπογοήτευση ποὺ δὲν εἶδε συντελεσμένα τὸ μεγάλο δειρὸ τῆς ἑθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἀλλὰ περισσότερο ἴσως ἡ ἀντίδραση τῶν σχολαστικιστῶν ποὺ εἶχαν πλημμυρίσει σὰν τοὺς λύκους τὸ ἔθνος, δὲν ἔργησαν νὰ τ' ἀποτελειώσῃ

ἡ γλῶσσα, δείχνοντάς μας τὸ τί μπορούσε νὰ κάμῃ, ὡς πού μπορούσε ν' ἀνεβῆσθαι τὴν τέχνη, λοιπόν πόσο πῶ εὐκόλα θάμπαινε καὶ στοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Ὅλοι τῆκουσαν τὸ θεῖο τῆς κήρυγμα. Ὁ Δασκαλισμὸς ὡς τόσο νεράθηκε νὰ τὸ μολογήσῃ τοῦ ξένου (ὁ ξένος πάντα!) πῶς ἂν ἡ γλῶσσα ἔμεινε ἡ ἴδια καθὼς σὰ παλιὰ, οἱ τύποι τῆς ὁμοῦ ἀλλάξαν καὶ ἀπὸ ψεύτικη ντροπὴ παραδεχτικὴ τὴν ψεύτικη, τὴ μισὴ τὴ γλῶσσα, ποὺ καθερώσανε τέλος καὶ σφραγίσανε οἱ δασκαλόμουλοι σοφοὶ τοῦ δεκατοῦ ὄγδου τοῦ αἰῶνα.

Ἄς ξαναγυρίσουμε ὁμοῦ, ὡς εἶναι καὶ λίγη ὥρα, σὰ ἡμερα καὶ σ' ἀναπαυτικὰ λημέρια τῆς παρηγορητῆς ἐκείνης Τέχνης ποὺ συνεκράτησε τὸ ἔθνος καὶ τὰ ἰδανικά του τόσους αἰῶνες, στὸ πείσμα τῆς διπλῆς σκλαβιάς ποὺ τὸ τυρκοῦσε. Ὅχι βέβαια γιὰ νὰ τ' ἀναλύσουμε, αὐτὸ ἔγινε καὶ ξανάγινε ἀπ' ἄλλους πῶ ἀξιοὺς καὶ σ' ἔργα πῶ κατὰλληλα γιὰ τέτοιες κρίσεις· μὰ ρίχνοντας γενικὴ ματιὰ καθὼς περνοῦμε ἀπὸ τὰ μαγευτικὰ ἐκεῖνα κατατόπια, ποὺ ἀλλοῦ στρώνονται καὶ γίνονται κάμπο: μὲ δέντρα καὶ μὲ λουλούδια, ἀλλοῦ ἀψηλώνουν καὶ γίνονται ὄρη ἀνεμόδαρτα καὶ φουρτουσιαμένα.

Τίποτις ποὺ τραγουδήθηκε ἢ γράφτηκε στὸν νεώ

περο κόσμον δὲ συγγενεῖς τόσο στενὰ μὲ τὴν ἀρχαία τὴν τέχνη ὅσο αὐτὰ μας τὰ Τραγούδια. Μῆτε ὁ Προμηθεὺς τοῦ Σέλλεϋ, μῆτε τὰ Ἑφτανήσια τοῦ Ἑλληνοπούδαστου Μίλτωνα, μῆτε τοῦ Γκαίτε ἢ τοῦ Ρακίνα τῆρχαῖοῦστα δράματα, μῆτε τοῦ Κήτης οἱ κλασσικοὶ λυρισμοὶ δὲν κατορθώσανε νὰ σκορπίσουν τόσο Ἑλληνικὸ φῶς. Κι ὁ λόγος μὰς φαίνεται ἕνας καὶ ἀπλός. Οἱ Ἑυρωπαϊκοὶ ἐκεῖνοι Πλανῆτες εἶναι ἕνα σώματα. Τὸ δανειστῆσαν τὸ Ἑλληνικὸ τους τὸ φῶς. Ἐνῶ ὁ κύκλος τῶν ἀνώνυμων ἀστρῶν ποὺ μὰς φέγγουνε μέσα στὸ νυχτερινὸ μας τὸν οὐρανὸ, τὸ σκοτεινὸ καὶ τὸν ἀχάραυγο, εἶναι τοῦ ἡλίου ἐκείνου γνήσια γεννήματα. Μὲ δικὸ τους φῶς ἀχτινοβολοῦνε. Ἀπόμειναν ἀπὸ τὰ χαλάσματα τοῦ παλιοῦ τοῦ ρανοῦ, καὶ πῆραν δρόμους ἀλόγους μὲ τοὺς παλαιούς. Καθὼς λοιπόν ἡ φυλὴ ἀπόδειξε τὴν Ἑλληνικὴ τῆς φύτρας μὲ τὸν ἥρωισμό καὶ μὲ τὴν ἄλληλ ζωὴ τῆς, ἔτσι καὶ μὲ τὴν Τέχνη. Σωστὰ δράματα τὰ πῶτερά τῆς Τραγούδια.

Εἶχα μιὰ φορὰ τὸ θάρρο; νὰ ξετάσω ἕνα, τῆς ἑννεατίτης τραγούδι, σὲ ξέχωρο σημεῖωμα (1). Πάσκις νὰ δείξω τότες μὲ τί τρόπο συγκέντρωσε ὁ ἄ-

γνωστος τεχνίτης τοῦ ἀλακέρους δραματικῆς ἱεράς τῆς δύο τρεῖς στίχους. Ὁ Ψυχάρης ἀργότερα παρατήρησε καὶ κάτι ἄλλα. Δίξῃ δὲν ξεστομίζει, εἶπε, ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὰ τὰ τὸν ἄλλον γιὰ τὴν Πραξί. Παρὰ μονομιᾶς ἔρχεται ὁ διάλογος, ποὺ τὰ ζυγαρᾶζει χιμῶς ὄλα, στὴν πρώτην πρώτην ἀράδα.

«Μάννα σου λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ [δουλεύω].»

Ἀπὸ τὰ δύο τρία αὐτὰ λόγια φανερώναται ἀμέσως πῶς τῆπορᾶσις τὸ παιδί νὰ βγῆ σὰ βουνά, καὶ ὡς λαχταροῦσε ἡ μάννα καὶ ὡς τὸ φοβότανε αὐτὴ τὸ Τούρκικο βῆλι.

Λοιπὸν δράμα σωστὸ. Σωστὸ δράμα καὶ τοῦ νέου Φιλοχτήτη τῆμίμητο,

«Ἐγὼ σὰς λέω δὲν μπορῶ, κ' ἐσεῖς μοῦ λέτε σήκου».

Ἀπὸ τὰ πῶ γνήτικα τοῦτο, ἐπειδὴ μὲ δύο τρεῖς κατοπινὺς τοῦ στίχους μὰς φανερώνει καὶ τὴν παροιμιώδη ἀγάπη τοῦ Ἑλληνα γιὰ τὸ φῶς τῆς μέρας, ποὺ τὸ θέλει ὡς καὶ μέσα στὸν τάφο, νὰ τὸ χαίρεται.

Ἔτσι καὶ ἡ ἐπική τους ὄψη μὰς θυμίζει συχνὰ τὰ περιστατικὰ ποὺ γέννησαν τοὺς παλιούς Κυκλι-

1) «Ἐστία», 11 τοῦ Μάρτη, 1890.

καί τὸ ἔργο του ἔμεινε συντριμμένο ὅπως συντριμμένο ἔμεινε καί τὸ ἔργο τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἄλλος ποιητὴς Ζακύνθιος κι αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀντρία Κάλβος, μεγαλόπνοος καὶ ἰσομέγεθος μὲ τὸ Σολωμὸ πού ἀφῆσε δύο βιβλία ὠδῶν, ἕνα τυπωμένο στὸ Λονδίνο κι ἕνα ἐδῶ στὸ Παρίσι μὲ μετάφραση στὸ γαλλικό. Οἱ ὠδὲς τοῦ Ἀντρία Κάλβου, γραμμένες σὲ μιὰ γλῶσσα καὶ σ' ἕνα μέτρο ἑντελῶς προσωπικὸ καὶ δυσκολοπρόσιτο, δὲν ἀντιχτύπησαν ἀμέσως στὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τοῦτο ἔμειναν κάπως παραμερισμένες γιὰ πολλὸν καιρὸ καὶ χωρὶς μαθητῆς. Οἱ ὠδὲς τοῦ Κάλβου ἔχουν μεγαλεῖο καὶ κλασσικὴ ἀληθινὰ ὁμορφιά. Ἐμπνευσμένες εἰ περισσότερες ἀπὸ τὴν Ξενητεία ὅπου ἐπιλανθήθη στὴν περισσότερη ζωὴ του, ἐμπνευσμένες γιὰ τοὺς ἥρωες τοῦ Εἰκοσίου καὶ γιὰ τὴν πατρίδα, ἐξῆν ἀπ' τὴ νοσταλγία γιὰ γαλανοὺς οὐρανοὺς ὅπου σέρνουν οἱ ξανθοὶ ὄρες τοῦ Ἀπόλλωνα τὸ ἄρμα καὶ γιὰ ἰονικὰ πελάγη ὅπου πλανιούνται ἀκόμη οἱ Νηρηίδες ἔχουν κατὰ ἀπὸ τίς μεγάλες προσηφτικὲς λαλιὰς καὶ ἥρωϊκοὺς ρυθμοὺς πολέμων, δόξας καὶ ἀρετῆς.

Θὰ ἤθελα νὰ σύσταίνα σὲ κάθε Ἕλληνα νὰ εἶχε σὰν εὐαγγέλια τὰ ὀλιγοσέλιδα βιβλία τῶν πρώτων μας αὐτῶν διδασκάλων καὶ ψαλτῶν τῶν ἰδανικῶν μας καὶ τοῦ ἰθνηκοῦ μέλλοντός μας, ἀλλὰ δυστυχῶς τοῦ Ἀντρία Κάλβου δὲν ὑπάρχει ἐκδοσι καμμιά, ἰκτὸς ἀπὸ μιὰ πολὺ κακὰ παρουσιασμένη καὶ ἑντελῶς ἔξαντλημένη πού ἔγινε ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια στὴ Ζάκυνθο. Ἡ ἐπίσημη πατρίδα μας δυστυχῶς πολὺ ὀλίγο ἐνδιαφέρεται γιὰ τέτοιου εἴδους ψιλολογήματα τὰ ὅποια θεωρεῖ περιττὰ ἀφοῦ δὲν ἀνήκουν στὶς μικροῦποθέσεις τοῦ κόμματος.

*

Ἐνα διανοητικὸ ἔργο γενναῖο καὶ ὑψηλὸ μάλις ἐκδηλωθῆ καὶ παρουσιασθῆ καὶ θὰ ἐπιδράσῃ ἐκεῖ νους οἱ ὅποιοι εἶναι δυνατοὶ γιὰ μιὰ τέτοιαν ἐπίδραση. Κι εἴταν λέμε ἐπίδραση, δὲν ἰννοοῦμε βίβλια τὴ μίμηση, οὔτε κι ἀκόμα καὶ τὴν ἑμεσε ἐπίδραση μόνον σὲ συγγενικὲς ἰδιοσυγκρασίες, γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ. Ἐνας ποιητὴς πού ξέρει ν' ἀρπάξῃ ὅτι μεγάλο ἔχει τὸ ἔθνος του καὶ νὰ τὸ ξεχύσῃ στὸς στίχους του, στὸ ἔργο του, ἕνας ποιητὴς πού ξέρει ν' ἀναστήσῃ ἕνα ἰδανικὸ πού ληθαργεῖ καὶ νὰ τὸ ἀνοψώσῃ μὲ τοῦ λογιανοῦ τὰ φτερά καὶ τῆς Τέχνης, ἕνας ποιητὴς πού ξέρει νὰ ξεχύσῃ καὶ τὴν πικρόχολη σάτυρα στὴν περὶστασι, ἕνας ποιητὴς πού στοχάζεται βαθιὰ κι

αἰσθάνεται βαθύτερα, ἕνας πού ξέρει πρὸς ποιὸς πόθους καὶ ὄνειρα νὰ ὀδηγήσῃ τὸ λαὸ του μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου καὶ τὸ μυστήριον τῆς Τέχνης, δὲν ἰννοῦ, ἕνας, τέτοιος ποιητὴς πὸς θὰ ἐπιδράσῃ μοναχὰ ἄλλους τέτοιους νεωτέρους γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸ ἔργο του. Μπορεῖ κι αὐτὸ νὰ τὸ κάνη; Μπορεῖ νὰ ξυπνήσῃ σ' ἑνὸς τὸν ἰνθουσιασμὸ γιὰ τὸ καταπίσιμον τοῦ διηγῆματος, τοῦ δράματος καὶ ἄλλων εἰδῶν τοῦ λόγου, μὰ ἐκεῖνο πού νομίζω πὸς μπορεῖ περισσότερο εἶναι, νὰ ἐπιδράσῃ ἕναν πολιτικὸ, νὰ ἐμπνεύσῃ ἕναν στρατηγὸ πού μὲ ἐμπνευση καὶ σοφία κατόπιν ἐκεῖνοι νὰ ἐργαστοῦν γιὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους τους. Ὅπως αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ κι ἀντίθετα, ὁ πολιτικὸς κι ὁ στρατηγὸς νὰ ἐπιδράσῃ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν συγγραφεῖ. Ἐνας πολιτικὸς καὶ στρατηγικὸς Ὀδυσσεὺς ἐπέδρασε ἕναν Ὀμηρο, ἀλλὰ καὶ ἕνας Ὀμηρὸς ἐπέδρασε ὀλόκληρη τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Πίνδαρο ὡς τὸ Φειδία κι ἀπὸ τὸ Θεόκριτο ὡς τὸν Περικλῆ.

Καὶ σὲ μᾶς σήμερα δὲ δὲν ὑπάρχει πολιτικὸς εἶναι γιὰτὶ οἱ πολιτικοὶ μας δὲν ξέρουν νὰ ἐπιδραστοῦν ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τους καὶ τοῦ τόπου τους, ἀλλὰ ἀπ' ἰναντίας τοὺς περιφρονοῦν καὶ τοὺς θεωροῦν προδότες· κι ἀκόμα γιὰτὶ δὲν ἔχουν ξεκαθαρισμένη ἰδέα τὸ τί θὰ πῆ συγγραφείας δημοιοργὸς πού μ' ἕνα του βιβλίου κάποτε, μὲ μιὰ του ἰδέα μπορεῖ νὰ φέρῃ διανοητικὸ ξέσπασμα καὶ τί θὰ πῆ σχολιαστὴς κειμένου καὶ ξερός ἐρμηνευτὴς ἕνὸς ἀρχαίου στίχου σὲ μακαρονικὴ γλῶσσα καὶ μὲ βοήθεια ὄλων τῶν συνταχτικῶν καὶ τῶν γραμματικῶν τῆς Οἰκουμένης καὶ μόνον χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ αἰσθήματος· καημένο αἰσθημα!

(ἀκολουθεῖ)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

τοῦ Πέτρου Βλαστόυ

Ὁ ἥλιος εἶν' ὁ κῆρὸς μας κι ἡ θάλασσα ἕνα ἡ μάνα. Μονά μας εἶναι ἀερογαλιὰς σ' ἕνα νησί γεράνο. Γρικὸ μὲ σὲ κῆματα παρηγοιοῦ καμπάνα Καὶ τὸ κορμὶ μας πλάθουμε στὶς ἀμμουδιὰς τίταειο. Καὶ μὲς μεσάνει τὴν ψυχὴ τὸ πελαγίσι ἀγέρι Πού φέρει τὰ μηνύματα γλυκὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

κοὺς, ἀν ὄχι τὸν ἴδιο τὸν Ὀμηρο (1) Μάλιστα ἡ σοβαρὴ μελοπρῆπεια κ' ἡ σεμνότη τοῦ λόγου,

«Ἀνάγια ἀνάγια τῆρριχταν οἱ Κλέφτες τὰ τοιφέμια, Γιατὶ εἶν' οἱ μαῦροι λιγοστοῖ».

Καθὼς κ' ἡ περιστατωσύνῃ τῆς περιγραφῆς,

«Σῆρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμὶ νὰ φῆτε ἀπόψε, Κ' ἐσὺ, Λαμπράκη μου ἀνυμὲ, κάθησ' ἐδῶ κοντὰ μου· Νά, τ' ἄρματὰ μου φόρεσε, γιὰ νῆσαι καπετάνος, Κ' ἐσεῖς, παιδιὰ μου, πάρτε το τὸ ἔρμο τὸ σπαθὶ μου, Πρῶσινα κόψετε κλαδιὰ, κτλ.»

Κι ἀπάνω στὸν πόλεμο, μίσχ στὸ λύσσαγμα τῆς μάχης,

«Τρία τοιφέμια τοῦρριξον, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα, Τῶνα τὸν παίρνει στὸ πλευρό, τῆλλο στὰ στήθια μέσα, Τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ τὸν παίρνει μὲς στὸ στόμα. Τὸ στόμα γοῖμα γοῖμισε, κτλ.»

1) Τὴ μεγάλη συγγείνα τοῦ πλῆκτο Ὀμηρικοῦ καὶ τοῦ νέου Κλέφτικοῦ κόσμου τὴν ἀπέδειξε περίτρανα ὁ Πάλλης μὲ τὴν Ἰλιάδα του. Καμιά μετάφραση τῆς Ἰλιάδας δὲν ἔρπαξε τόσο τίλεια τ' Ὀμηρικό ὄφος καὶ τὴν Ὀμηρικὴ τέχνη ὅσο αὐτὴ ἡ μετάφραση Ἐπειδὴ ἔγινε σὲ γλῶσσα Ὀμηρικοῦ λαοῦ, ἀπὸ ἀνθρώπο πού τὴν ἔνοιωσε καὶ τὴν ἔφασε.

Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ἀκείμητη ὄρεξη τοῦ Ἑλλήνα νὰ τὰ ζωντανεύσῃ ὄλα, καὶ μάλιστα νὰ τοὺς δῆν ἀνθρώπινα προσόντα. Ἀπὸ τὰ πιδ παμπάλαια τοῦτο.

«Βοινά, τί δὲ μαραίνεστε ; λημέρια, τί δὲν κλοῖτε ; Κι ἄλλοῦ,

«Τὸ λέν οἱ κοῦκκοι στὰ βοινά, κ' οἱ πέρδικες στὰ [πλάγια.

Ζωντανεύουν ὄλα τριγύρω τους, ὡς κι ὁ ἴδιος ὁ Θάνατος, δηλαδὴ ὁ Χάρος, πού

«Σέρνει τοὺς πούς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς γέρους [ἀπ' τὰ χέρια».

Ἄμὲ ἡ Σαπφὴ κι ὁ Ἄλκαϊος ; Ἡ λαύρα τῆς ἀγκῆνης καὶ τὸ ὄφος τῆς φαντασίας ; Μυριοσπάρτα λούλουδα τὰ λιανοτράγουδα, τὰ λυρικά αὐτὰ ἐπιγράμματα τῆς ἀγκῆνης, πού τὸ καθένα τους στάζει κ' ἕνα δάκρυο χαρᾶς ἢ πόνου ἀπὸ φυλλοκάρδια γεμάτα αἶμα γνήσιο Σαπφικό.

«Τὴ λαμπεράδα τῆς φωτιᾶς ὀρέγουμον καὶ θῶρον, καὶ αἶμασσι καὶ κῆρμα».

Συχνὰ καὶ μὲ βαθύτερους στοχασμοὺς ἀπὸ τὰ κοινὰ κελαιδῆματα τῆς ἀγάπης, καθὼς λόγου χάρη

Κι εἶναι ἡ ζωὴ σὰν ὄνειρο στὸ γλυκοχαρμῆρι Κυματοφλίγη φωτιά τοῦ μᾶς κερνάει ἀράδα.

Καὶ καὶ πού γέρνει ὁ Οὐρανὸς στὶς θάλασσας τὰ πλάγια Τοῦ δειλινῦ τῆσφραγγα νὰ τῆς γλυκομαστιάσῃ, Τὸ ταξιδιάρικο ὄρομον τὰ μαρμὰ παλάτια Πού τὴ λιποπρῶσιπη φυλῶν θὴ μαρμαροαπεικῆσῃ.

Μὰ τὸ τραγοῦδι τῆς ψυχῆς πού τὰ νησιὰ τὰ διάδα Γλαυκοσταλάζοντας ξυπνοῦν πούτὰ λέγα θάρμονση ; Καθμὲ μου δὸν φτερουγιαστὴ γένου πουλλὶ καὶ διάδα Πέρα τοῦ πόθου τὸ νησι νὰ σὲ γλυκοκοιμῆσῃ.

Ἄλωνάρης 907.

ΣΑΝ ΕΛΕΓΕΙΟ

Στὴ θ. Π.

Βορραῖς παλεῖται τῆς ἐπιῆς τὴ φωντωμένα κλώνια Καὶ νοιῶθοι σὰν τὰκρόκλωτο ἡ καρδιά μας νὰ λυγίται Καὶ νὰ ἡ γαλήνη τῶν βοιῶν π' ἀπόμακρο μ' ἀγγίξει.

Κοὶ πλάι μου ἄβλη μὲ ἡμιο φῶς κι ὀλόγρηνα τὰ [μάτια

Σὲ βλέπω σὰν σὲ ἀνάγκησ Κορομεικοῦ θλιμμένη.

Τὸ μαρμαροῖνιο ἀπλώνεις μου τὸ χέρι πού ὄλο ἀβυῖται

Καὶ θλήνη ἀποχαρῆσιμου σπολλάζει ἀπ' τὴ μοτιὰ σου.

Κι ὄλο ἀργοικὸ σὲ πλάι μου κι ὄλο ψυχὴ γιομῆτι

Τὰ μάτια μου ἀφουνοράζονται νὰ σβῆνεται ἡ λαλιὰ σου

Ἄεροφερμένη ἀπ' τὶς κορφῆς πρὸς τὰ ἔρημα ἀκρο-

[γυῖα.

ΣΤΙΧΟΙ

Στὴ θ. Π.

Τῆς ὄρης σου τίς ροδαῖες μὲ ἀνιστοραῖ ὁ ἥλιος

Στὴν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιὰ βοιῶδ μελισσολόι

Γλυκοαπῆτουν τὰ μάτιου μου τοῦ πόνου τ' ἀνθομέλι.

Κι ἔτσι ἡ ψυχὴ σου σὰ στοιχεῖο τοῦ δέντρον μου

[φαντάζει

Σύσομη κι ὄλο κέρνει μου μὲ δου ἔρημα τόσαι χεῖλια.

Σφουροκοπάει μὲν ἄλυσσ ἡ μνήμη μου ἀνιστοριτρου.

Μὰ τ' ἄνοιγμα τῆς θάλασσας γιὰ τὸ ἄπειρο μιλεῖ μου

Κι ἀνοίει φτερά σκλάβου ἡ ψυχὴ σὲ λεύτερον ἀγέμα.

Φιλεβάρης 1908

ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΟΣ

στ' ἀκόλουθο διστιχο, πού μεγάλος Ἀγγλὸς ποιητὴς χρειάστηκε πέντε στίχους νὰ πῆ περίπου τὰ ἴδια.

«Εἶναι γαῖο καὶ τῶμορφο. Μὰ ὄ,τ' ἡ καρδιά διαλέγει, Σ' ἐκεῖνο βλέπει τὸ ὄμορφο πού κῆνον τὴν καὶ [κλαίγει».

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προχωρήσουμε περὶσσότερο γιὰ ν' ἀποδειχθῇ πὸς εἶχαμε ὀμπροστὰ μας, τριγύρω μας, μέσα μας τὸν Ἑλληνικὸ θησαυρὸ, καὶ τὸν παραρῆξαμε τρέχοντας κατόπι ἀπὸ ἰσκιους, πού ποτὶς δὲ θὰ τοὺς πιάσουμε, μόνον στὸν ἀγῶνα μας ἀπάνω, τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν ἄκαρπο, θὰ μᾶς πιάσουνε, ἂ δὲ μᾶς ἐπιασαν κίολας, εἰ πιδ πραχτικοὶ μας γειῶνοι.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ